

VAKIF MUHASEBE DEFTERİNDEN HAREKETLE GALATA VAKIFLARI VE MALİ YAPILARI (1686-1688)*

Galata Waqfs and Financial Structures Based on the Waqf Account Book (1686-1688)

Muhammet YENİYURT**

Özet

Bu çalışmada Bâb-ı Meşihat'te bulunan Şer'iyye Sicilleri Arşivi Galata Mahkemesi 144 numaralı vakıf muhasebe defterinden hareketle Osmanlı Galatası'nda faaliyet gösteren 37 vakfın 1686-1688 yıllarındaki mali durumlarına odaklanılmıştır. Çalışmanın temel sorusu, söz konusu yıllarda Galata bölgesinde faaliyet gösteren vakıfların ana gelir-gider kalemlerinin neler olduğu, zarar durumlarında sürekliliklerini nasıl sağladıkları şeklinde ifade edilebilir. Bu amaç doğrultusunda söz konusu yıllarda Galata bölgesinde faaliyet gösteren 37 vakfın kira ve murabaha gelirleri ile masarif ve vezaif giderleri detaylı bir biçimde incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar, Galata vakıflarının gelirlerinin 3 yıl boyunca aynı seviyelerde kalırken giderlerinin ise yıldan yıla arttığı ve vakıfların zararlarını telafi etmek, gelir/gider arasında bir denge sağlamak için önceki dönem ve muaccele gelirlerini etkin bir şekilde kullandığı şeklinde ifade edilebilir. Çalışmamızda ulaşılan tüm sonuçlar Galata Mahkemesi 144 numaralı vakıf muhasebe defterinden elde edilen kısa dönemli veriler olup Galata bölgesi kapsamında uzun dönemli serilerin incelenmesi Galata vakıfları hakkında sağlıklı yorumlar yapılmasına imkân verecektir.

* Bu çalışma, Prof. Dr. Ömer KARAOĞLU danışmanlığında hazırlanan "Şer'iyye Sicillerinde Yer Alan 144 Numaralı Muhasebe Defterine Göre Galata Vakıfları (1686-1688)" başlıklı yüksek lisans tezinde ortaya konulan verilerden hareketle türetilmiştir.

** Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İktisat Bölümü, muhammetyenyurt@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1528-9946
Makale Geliş Tarihi:24.06.2023 • Makale Kabul Tarihi:21.08.2023

Anahtar Kelimeler: Galata, Galata Vakıfları, Vakıf, Vakıf Muhasebe Defteri, 144 no’lu Galata Mahkemesi Şer’iyye Sicili.

Abstract

This study examines the financial structures of 37 waqfs which were active in Ottoman Galata between 1686 and 1688. The waqf account book numbered 144 is used in the court records in the Bâb-ı Meşihat. The primary focus of the study is to determine the main sources of revenues and expenditures for the waqfs in the Galata region from 1686 to 1688, as well as how they maintained their financial stability in the event of any losses during that time. For this purpose, the kira (incomes from various real estate) and murabaha (incomes from monetary sources) revenue and expenditure of 37 waqfs in the Galata region in the aforementioned years are examined in detail. The results demonstrate that the revenues of Galata waqfs remained at the same levels for three years, while their expenditure increased annually. Moreover, the waqfs effectively used their previous period’s revenues and “muaccele revenues” to compensate for their losses and balance revenue/expenditure. The findings are based on three years of data, but more conclusive results can be obtained by increasing the number of waqfs and extending the study period.

Keywords: Galata, Waqfs, Galata Waqfs, Waqf Accounting, Galata Court Records, 144 Numbered Account Book

Giriş: Vakıf Tarihi ve Literatüre Kısaca Bir Bakış

Vakıf kurumu, İslam medeniyetinde 8. yüzyıldan günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Başta Osmanlı İmparatorluğu olmak üzere İslam ülkelerinin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısında çok önemli rol oynamıştır.¹ Resûl-i Ekrem’in “*İnsanoğlu öldüğü zaman, bütüün amellerinin sevabı da sona erer. Şu üç şey bundan müstesnadır: Sadaka-i câriye, istifade edilen ilim, kendisine dua eden hayırlı evlat.*” hadîsi vakıf kurumunun temelini oluşturduğu söylenebilir.²

Vakfın kökenleri çok eski çağlara kadar dayanmaktadır. Hiç şüphe yok ki insanların birbirine yardım etmesi insanlık tarihi kadar eskidir. Babil’deki bir şahsın ruhunu selamete erdirmek için bir tapınak ve rahibe için mesken inşa

¹ Bahaeddin Yediyıldız, “Vakıf”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. XLII, s. 479-486.

² İmâm Nevevi, Riyâzü’s Sâlihîn, İstanbul, Erkam Yayınları, 2019, C. 6, s. 221.

ettirmesi ³, eski Mısır'daki İskenderiye Kütüphanesi, eski Yunan ve Roma'daki site, korporasyon ve loncalar bu yardımlaşmanın bir ürünüdür.⁴ İslam öncesi Türk toplumlarında vakıfla ilgili bilgilerimiz, Fransız asıllı Alman arkeolog ve Türkolog Albert August von le Coq'un Doğu Türkistan'da yaptığı kazılardaki bilgilere dayanmaktadır.⁵ Ancak yardımlaşmanın sosyo-kültürel amacının yanı sıra vakfın uhrevi yönü İslamiyet'te de vurgulanmış ve temel amaç edinilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm, Hâdis ve Fıkıh vakfın dayandığı temel islamî kaynaklardır.

Vakıf kurumu, hicri 2. ve 5. yüzyıllarda müslüman coğrafyasında hızla yayılmıştır. Emeviler, Abbasiler ve Samaniler döneminde vakıf yönetimi düzenli bir şekilde kontrol edilmiş, vakıf işleri kadılar tarafından takip edilmiştir. Gazneliler, Büyük Selçuklular ve Anadolu Selçukluları döneminde vakıf kurumu büyük bir titizlikle işletilmiş ve sosyal, siyasi ve ekonomik düzene büyük katkıda bulunmuştur.⁶

Osmanlı İmparatorluğu gelişmiş bir vakıf sistemini eski Mısır ve Roma, Emevi, Abbasi, Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu devletlerinden bir miras olarak devralmıştır. Ancak İmparatorluk devraldığı bu kurumu kendi siyasi, sosyal ve iktisadi ihtiyaçlarına göre geliştirerek önemli kurum haline getirmiştir.⁷

Vakıflar; mülkiyetleri, idareleri, kiraya verilmiş şekilleri, taşınıp-taşınmamaları ve mahiyetleri bakımından farklılaşmaktadır.⁸ Bu çalışmada vakıflar mülkiyetleri⁹, idareleri¹⁰ ve kiraya verilmiş şekilleri¹¹ bakımından değil sermayeleri açısından gayrimenkul ve menkul olarak ele alınarak mali açıdan incelenecektir.

Para vakfı, sermayesinin tamamı ya da belirli bir kısmı nakit paradan oluşan vakıflar olarak tanımlanmaktadır.¹² Borç verdiği fonla gayrimenkul vakıflarından farklılaşan nakit vakıflar %15 ribh oranını geçmemek şartıyla bireylere fon sağlamaktadır. Böylece vakıfların sürekliliğine katkı sağlamaktadır.¹³

³ Hatemi, H., Önceki ve Bugünkü Türk Hukukunda Vakıf Kurma Muamelesi, İstanbul, 1969, s.20.

⁴ Köprülü, B., a.g.m. s.480-482.

⁵ W. Ruben, "Buddhist Vakıflar Hakkında", Vakıflar Dergisi, No. 2, 1984, ss. 173-181.

⁶ Köprülü, a.g.e., s. 16.

⁷ Tevfik Güran, Ekonomik ve Mali Yönleriyle Vakıflar, Kitapevi, 2006, s. 3.

⁸ Çataltepe, a.g.e., s. 30.

⁹ Mülkiyetleri açısından vakıflar hakkında bilgi için bkz.; Günay, "Vakıf", TDV İslâm Ansiklopedisi, C. XLII, s. 475-479.

¹⁰ İdareleri açısından vakıflar hakkında bilgi için bkz.; Çataltepe, İslam-Türk Medeniyetinde Vakıflar, s. 33.

¹¹ Kiralama usûlleri hakkında bilgi için bkz.; Ahmet Akgündüz, "İcâreteyn", TDV İslam Ansiklopedisi, C. XXI, ss. 389-391.

¹² Murat Çizakça, İslam Dünyasında Vakıflar, Kto Karatay Üniversitesi Yayınları, 2017, s. 37.

¹³ Çizakça, a.g.e., s. 37.

Nakit vakıflar, Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik yapısında iki temel önemli rol oynamıştır. Bu rollerden ilki kredi ihtiyacı olanlara fon sağlayarak tefecilere karşı yeni bir pazar oluşturması ikincisi ise İmparatorluğun iktisadi yapısında önemli yeri olan eğitim, sağlık, altyapı gibi hizmetlere yatırım için gerekli krediyi temin etmesidir.¹⁴

Vakıf paraları; *bey*, *bey' bi'l-vefa*, *bey' li'l istiğlal* ve *muamele-i şer'iyye* olmak üzere birçok yöntemle¹⁵ işletilmiştir.¹⁶ Bu kavramların detaylarına girmeden, konunun anlaşılmasını kolaylaştırmak için muamele ve bey işlemlerini kısaca açıklamamız gerekmektedir. İslam hukukunda bey'u'l-ıyne olarak bilinen uygulamaya Osmanlılar kısaca *muamele* demişlerdir. Muamele uygulaması tatbiki olarak şu şekilde tarif edilebilir:

*“Vakıf, borç vereceği kişinin sembolik değere sahip bir malını kredi vereceği para kadar bir bedel karşılığında peşin olarak satın alır; hemen ardından bu mal, vakıf tarafından belli bir yüzde eklenmiş bedelle vadeli olarak aynı kişiye satılır” veya “Vakfa ait sembolik değere sahip bir mal önce vadeli işlemle satılır, ardından daha düşük bedelle peşin olarak geri alınır”.*¹⁷

Sözlükte “*satmak, satılmak, satın almak*” manalarına gelen *Bey* ise, fıkhıta “*malın mal ile değişimi*” biçiminde tanımlanmaktadır. “*Bey' bi'l vefâ*”; “*bedeli iade edildiğinde geri alınmak üzere bir malın satılmasını konu edinen satış akdi*” olarak açıklanırken¹⁸; “*bey bi'l istiğlal*” ise “*Bir malın gelirinden faydalanmak için onun bizâat satıcısına kiralanması suretiyle yapılan satış*”¹⁹ olarak tanımlanmaktadır.

Osmanlı araştırmalarında vakıf müessesesini tarihi ve hukuki açıdan ele alan birçok çalışma mevcuttur. Fakat çalışmamız konunun iktisadi yönünü ilgilendirdiğinden özellikle şer'iyye sicillerinden hareketle yapılan iktisadi çalışmalar incelenmiştir.

Osmanlı araştırmalarında vakıf kurumunu tarihsel ve hukuki açıdan ele alan birçok çalışma bulunmaktadır. Fakat çalışmamız vakıfların mali yönüne vurgu

¹⁴ Tahsin Özcan, Osmanlı Para Vakıfları: Kanunî Dönemi Üsküdar Örneği, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2003, ss. 327.

¹⁵ Bidâa hakkında detaylı bilgi için bkz.; Ahmet Akgündüz, İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988, s. 159.; Karz-ı hasen hakkında detaylı bilgi için bkz.; Hamdi Döndüren, Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali, İstanbul, Erkam Yayınları, 2012, s. 405.; Mudarebe hakkında detaylı bilgi için bkz.; Hamdi Döndüren, Delilleriyle Ticaret Ve İktisat İlmihali, İstanbul, Erkam Yayınları, 2012, s. 429.

¹⁶ Özcan, a.g.e., s. 291.

¹⁷ Bilal Aybakan, “Muamele”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. XXX, s. 317-319.

¹⁸ Abdülaziz Bayındır, “Bey' bi'l-vefâ”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. VI, s. 20-22.

¹⁹ Bey' bi'l- istiğlal için bkz.; Bey' bi'l vefâ, TDV İslam Ansiklopedisi, C. VI, s. 20-22.

yaptığı için aşağıda zikredilen literatürde daha çok iktisat temelli çalışmalara değinilmiştir. Buna göre Ömer Lütfi Barkan, vakıf kurumunu ekonomik açıdan değerlendiren isimlerin önde gelenlerindedir. Barkan, II. Selim dönemi İstanbul evkaf defterlerinden yola çıkarak yazdığı makalesinde evladi vakıflara ve İslam miras hukukuna değinmiştir.²⁰ Barkan ilgili çalışmasında, evlatlık vakıflar selatin/büyük vüzerâ vakıflar ayrımını yaparak Anadolu ve Karaman vilayetlerindeki vakıflara ayrılan fonları harcama gruplarına göre tetkik etmiştir.

Murat Çizakça, 1667'den 1805'e kadar Bursa şer'iyye sicillerindeki 6 vakfiye sicilini incelemiştir. Çizakça, para vakıflarının örnek alınarak finansal kuruluşların modernize edilmesini ve girişim sermayesi sektörüne dahil edilmesini önermektedir. Ayrıca çalışmasında vakıfların sermaye artırma aracı olmaktan çok dağıtım aracı olduğunu savunmuştur²¹.

İsmail Kurt, 1994 yılında yaptığı çalışmada, İstanbul Müftülüğü Şer'iyye Sicillerindeki kayıtları kullanarak yirmi yedi farklı mahkemede 4.233 belgeyi incelemiş ve arşivde 3.950 para vakfı kaydına ulaşmıştır.²² Çalışmada Kurt, ilgili vakıfların buldukları mahkemeler, kuruluş tarihleri ve yerleri hakkında bilgi vermiştir. Ancak çalışmada nakit fonların sermayesi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Tahsin Özcan, I. Süleyman dönemi Üsküdar Kadılığı şer'iyye sicillerini ele aldığı araştırmasında; nakit fonlarla ilgili teorik tartışmaları, nakit fonların tarihsel gelişimini ve Üsküdar'da kurulan 150 menkul vakfı incelemektedir. Menkul vakıfların finansal sermaye birikimine katıldığını, finansal sermayelerinin büyüklüğü ve kapitalizasyonları hakkında bilgi sağlamıştır²³.

Cafer Çiftçi, 16. ve 18. yüzyıldaki Bursa para vakıflarını incelemiştir. Çalışmasında vakıfların hukuki dayanağına, amacına, yönetimine ve Bursa şehrinin İmparatorluk için önemi değinmiştir. Bursa'da bulunan vakıfları bölgesel ve fonksiyonel dağılımlarına göre ele alarak vakıf gelir-giderlerini kaynakları dikkate alarak birtakım işlemler yapmıştır. Çiftçi, araştırmasında 199'u

²⁰ Ömer Lütfi Barkan, "İslam-Türk Mülkiyet Hukuku Tatbikatının Osmanlı İmparatorluğunda Aldığı Şekiller: Şer'i Miras Hukuku ve Evlatlık Vakıflar", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C.VI, No.1, 1940, ss. 156-181.

²¹ Murat Çizakça, Risk Sermayesi, Özel Finans Kurumları ve Para Vakıfları, İstanbul, İslami İlimler Araştırma Vakfı, 1993.; A History of Philanthropic Foundations: The Islamic World from the Seventh Century to the Present, İstanbul, Boğaziçi University Press, 2000.

²² İsmail Kurt, Para Vakıfları: Nazariyat ve Tatbikat, İstanbul, İslami İlimler Araştırma Vakfı Araştırma ve İnceleme Dizisi, 2015.

²³ Tahsin Özcan, Osmanlı Para Vakıfları: Kanûni Dönemi Üsküdar Örneği, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003.

menkul vakıf, 51'i gayrimenkul vakfı, 21'i ise hem menkul hem gayrimenkul olmak üzere 278 vakfı gelir türlerine göre sınıflandırmıştır²⁴.

Vakıf muhasebe defterlerine dayalı araştırmalara Tevfik Güran'ın *İktisadi ve Mali Yönleriyle Vakıflar* isimli eseri örnek gösterilebilir.²⁵ Güran konuyla ilgili araştırmasında, Bolayır Gazi Süleyman Paşa Vakfı ile İstanbul Süleymaniye Vakfı'nın yıllık hesaplarına dayanarak vakıfların iktisadi, mali yapısını ile dönem içindeki gelişme eğilimlerini detaylı olarak analiz etmiştir.

Kayhan Orbay, Saruca Paşa Vakfı ile II. Murat Vakfının mali durumlarını muhasebe kayıtları üzerinden analiz etmiştir. 17. yüzyılda her iki vakfın gelir kaybına uğradığını fakat ciddi bir mali kriz içinde olmadığı sonucuna ulaşmıştır²⁶. Osmanlı iktisadi ve kurumları tarihine kaynaklık eden vakıf muhasebe defterlerinin yapısı ve muhtevası incelediği araştırmasında mühimmelere, şer'iyye sicillerine, vakfiyelere, ahkâm ve tahrir defterlerine dikkat çekmektedir²⁷.

Çiğdem Gürsoy, Davudpaşa Mahkemesi para vakıfları muhasebe kayıtlarını incelemiştir. Çalışmasında para vakfı kavramına, vakıf hukukuna, vakıf paraların işletilme usulleri ile şahıs vakıflarına değinmiştir. Avarız, esnaf ve yeniçeri orta sandıklarının muhasebe kayıtlarını detaylı olarak ele almıştır. Gürsoy aynı zamanda muhasebe defterinde yer alan nakit vakıflara ait vakfiyeleri inceleyerek vakıfların sosyo-ekonomik hayattaki yerlerini imparatorluğun içinde bulunduğu iktisadi durumlardan nasıl etkilendiğini vakfiyeler üzerinden okumaya çalışmıştır²⁸. Ayrıca şer'iyye sicillerine dayalı yaptığı çalışmasında Evkaf Muhasebeciliği, Davutpaşa, Yeniköy ve Balat Mahkeme kayıtlarındaki para vakıflarının işleyiş prensiplerini ortaya koyarak para vakıflarını sosyoekonomik yönden araştırmıştır²⁹.

²⁴ Cafer Çiftçi, Bursa'da Vakıfların Sosyo-Ekonomik İşlevleri: Avarız Vakıfları, Hirfet Vakıfları, Para Vakıfları, Selatin Vakıfları, Bursa, Gaye Kitabevi, 2004.

²⁵ Tevfik Güran, Ekonomik ve Mali Yönleriyle Vakıflar: Süleymaniye ve Şehzade Süleyman Paşa Vakıfları, İstanbul, Kitabevi, 2006.

²⁶ Kayhan Orbay, "The Waqf of Saruca Pasha in Gallipoli and Agricultural Economy in 17th Century Thrace", Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, No: 27, 2011, ss. 143-163.

²⁷ Kayhan Orbay, "Bursa'da Sultan II. Murad Vakfı'nın Mali Tarihi (1608-1641)", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C. LX, No. 2, 2011, ss. 293-322.; Kayhan Orbay, "The Financial Administration of an Imperial Waqf in an Age of Crisis: A Case Study of Bayezid II's Waqf in Amasya (1594-1657)", Unpublished Master Thesis, Bilkent University The Institute of Economics and Social Sciences Department of History, Ankara, 2001.

²⁸ Çiğdem Gürsoy, "Osmanlı'da Para Vakıflarının İşleyişi ve Muhasebe Uygulamaları: Davudpaşa Mahkemesi Para Vakıfları", Yayınlanmamış Doktora Tezi, İÜ SBE İktisat Tarihi ABD, İstanbul, 2015.

²⁹ Çiğdem Gürsoy, Mehtap Özdeğer, "Ebediyete Bağış: Balat Şer'iyye Sicillerinde Para Vakfı Kayıtları", Belleten, C. 86, s. 306, 2022, ss. 567-601.

Muhammet Emin Durmuş, İsmail Bektaş, Arif Akkaya Üsküdar para vakıflarının kayıtlarını incelemiştir. Durmuş, 1770-74 yılları arasında 81 vakfın muhasebe kayıtlarını saptamıştır.³⁰ Bektaş, vakıf gelir ve giderlerini 1139-1726 yıllarını için³¹ Akkaya ise 1798-1802 kapsayacak şekilde incelemiştir.³²

Yapmış oldukları yüksek lisans çalışmalarıyla Baha Mücahid Şahin, Ahmet Sedat Akel, Esra Saruhan vakıf muhasebe defterleri üzerinden Eyüp bölgesinde faaliyet gösteren vakıf kayıtlarını incelemiştir. Şahin, 1769-74 yılları arasında 34 vakfın muhasebe kaydını³³, Akel, 1804-08 yılları arası 23 vakfın mali durumunu³⁴, Saruhan ise 1777-81 yılları arasında 36 vakfın gelir-giderlerini detaylı olarak ele almıştır.³⁵

Makalenin temel amacı, 144 numaralı muhasebe defteri üzerinden Galata bölgesinde faaliyet gösteren menkul ve gayrimenkul vakıfları saptayarak mali yapılarını anlamaya çalışmaktır. Ayrıca literatürde Galata vakıfları üzerine yapılan çalışmaların sınırlı sayıda oluşu ve muhasebe defterlerine dayanmaması makalenin diğer çalışmalara göre önemini arttırmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın birinci bölümde Galata Şer'iyye Sicillerinde kayıtlı vakıflar ve muhasebe defterindeki diğer bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde, çalışma kapsamına alınan 37 vakfın murabaha, kira ve diğer gelirleri, üçüncü bölümde ise masarif ve vezaif giderleri analiz edilmiştir. Dördüncü ve son bölümde ise vakıfların gelir-gider dengesi ele alınmıştır.

³⁰ Muhammed Emin Durmuş, "Muhasebe Kayıtları Işığında 18. Yüzyıl Son Çeyreğinde Üsküdar Para Vakıfları", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, SAÜ SBE İslam Ekonomisi ve Finansı ABD, Sakarya, 2016.

³¹ İsmail Bektaş, "Muhasebe Kayıtları Işığında 18. Yüzyılın İlk Yarısında Üsküdar Para Vakıfları", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, SAÜ SBE İslam Ekonomisi ve Finansı ABD, Sakarya, 2017.

³² Arif Akkaya, "18. Yüzyılın Sonlarında Muhasebe Kayıtları Işığında Üsküdar Para Vakıfları", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, SAÜ SBE İslam Ekonomisi ve Finansı ABD, Sakarya, 2018.

Baha Mücahid Şahin, "18. Yüzyıl Şer'iyye Sicillerinde Yer Alan 246 No'lu Muhasebe Defterine Göre Eyüp Vakıfları (1769-1773)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İÜ SBE İktisat Tarihi ABD, İstanbul, 2018.

³⁴ Ahmet Sedat Akel, "Şer'iyye Sicillerinde Yer Alan 346 Numaralı Muhasebe Defterine Göre Eyüp Vakıfları (1219-1223)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İÜ SBE İktisat Tarihi ABD, İstanbul, 2019.

³⁵ Esra Saruhan, "18. Yüzyıl Şer'iyye Sicillerinde Yer Alan 137 Numaralı Muhasebe Defterine Göre Eyüp Vakıfları (1191-1195)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İÜ SBE İktisat Tarihi ABD, İstanbul, 2021.

1. Galata Sicillerinde Kayıtlı Vakıflar

Osmanlılar zamanında İstanbul şehri, bilâd-ı selâse ve suriçi olarak idarî/adlî bölgelere ayrılmıştı. *Üç kaşa* anlamına gelen bilâd-ı selâse; Galata, Üsküdar ve Eyüp kadılıkları için kullanılan tabir olup bu kadılıklar mevleviyet payeli kadılar tarafından idare edilmekteydi. Bilâd-ı selâse kadılarının resmi daireleri yoktu ve şahsi evlerinin bir bölümünü resmi işleri için ayırmışlardı. Kâtip ve diğer görevliler işleri için kadınların şahsi evine gider ve burada çalışırlardı. Galata kadısına tabi naiblerin yetki alanı Hasköy ve Boğaz'dan Yeniköy'e kadar uzanan bir alanı kapsamaktaydı. Haliç'in kuzey yakası ile boğazın Avrupa yakası Galata kadılığına bağlıydı.³⁶

İstanbul'daki 27 mahkemeden biri olan Galata Mahkemesi, 1495-1923 yılları arasında faaliyet göstermiş olup 1.040 adet sicil kaydını muhtevasında barındırmaktadır.³⁷ Bu sicillerden 144 numaralı defter, Galata kazasındaki vakıfların gelir-giderlerinden oluşan vakıf muhasebe defteridir. Defterin dış yüzünde ilgili vakıf muhasebe kayıtlarının 1091/1680'den başladığı ve 1101/1689'da bittiği belirtilmektedir. Defterin iç sayfasında ise *Kara Bali* muhasebe kaydının ilgili defterde kayıtlı olduğu belirtilmiştir. Defter toplam 156 sayfadan oluşmaktadır. Defterin sadece 114 ve 115. sayfası boş olup ilk sayfasından başlayarak sayfa numaraları sırasıyla sol üst köşeye ve sağ üst köşeye Arap rakamlarıyla yazılmıştır. Defter rık'a³⁸ yazı biçimiyle kaleme alınmıştır fakat yer yer siyakat³⁹ yazı türüne de rastlanılmıştır. Muhasebe kayıtları merdiven usulüne göre bir yıllık tutulmuştur.⁴⁰ Fakat zaman zaman toplu kayıtlara da rastlanılmıştır.

Defter, İstanbul Süleymaniye İl Müftülüğü Meşihat ve şer'iyye sicilleri arşivinden temin edilmiştir. Akabinde defteri tanıma, inceleme ve çeviri faaliyetlerinden sonra vakıf muhasebe kayıtlarının künye bölümleri excelde tablolaştırılmıştır. Bu tablolaştırmayla beraber vakıf adı, kuruluş amacı, mahallesi, mütevellileri, muhasebenin kayıt altına alındığı zaman aralığı gibi bilgilere ulaşılmıştır. Künye bölümündeki bilgilerden hareketle toplam 113 farklı vakfın

³⁶ Mehmet İşpirli, "Bilad-ı Selase", TDV İslam Ansiklopedisi, C. VI, s.151-152.

³⁷ İlber Ortaylı, "Galata", TDV İslam Ansiklopedisi, C. XIII, s.303-307.

³⁸ Rık'a hakkında detaylı bilgi için bkz.; Mübahat S. Kütükoğlu, Osmanlı Belgelerinin Dili: Diplomatik, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2013.

³⁹ Siyakat hakkında detaylı bilgi için bkz.; Said Öztürk, Osmanlı Arşiv Belgelerinde Siyakat Yazısı ve Tarihi Gelişimi, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 1996.

⁴⁰ Muhasebe kayıtları hakkında bilgi için bkz.; Muhammed Emin Durmuş - İsmail Bektaş, "Osmanlı'da Muhasebe Usulü ve Vakıf Muhasebe Kayıtları Okuma Kılavuzu", PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. 3, No.2, 2017, s. 196-209.

235 adet muhasebe kaydı ve vakıf muhasebelerinin 1678-1690 yılları arasında tutulduğu bilgisine ulaşılmıştır.

İlgili defterdeki tüm vakıflar ve muhasebe kayıtları ek1'de gösterilmiştir. Çalışma için hicri 1098, 1099 ve 1100 yıllarının seçilmiştir. Bunun temel sebebi ek1'de de görüldüğü gibi vakıf muhasebe kayıtlarının bu yıllarda yoğunlaşmasıdır. Hicri yıllar, miladi olarak sırasıyla 1686, 1687 ve 1688 yıllarına denk gelmektedir. Sonuç olarak 3 yıllık zaman aralığında 37 menkul ve gayrimenkul vakıf çalışma kapsamında ele alınmıştır. Çalışmanın bütününde birlik oluşturması açısından diğer bölümlerde hicri yıl yerine miladi yıl kullanımı tercih edilmiştir.

Vakıf muhasebe kayıtları temelde murabaha ve kira gelirleri ile vezaif ve masarif giderlerinden oluşmaktadır. Bazı kayıtlarda şerh kısmında da mevcut olabilmektedir. Vakıfların uyguladıkları ribh (kâr) oranlarına, gelirlerin işletilen nakit sermayeye bölünmesiyle ulaşılmıştır. Ayrıca çalışma kapsamında incelenen bazı vakıf muhasebe kayıtlarının şerh bölümlerinde zorunlu ribh oranı açık bir şekilde belirtilmiştir.⁴¹ Diğer vakıf muhasebelerini inceleyen çalışmalardan farklı olarak *masraflar* kısmı 144 numaralı defterde yer yer *el-ibracat yeryer ani-l ibracat* olarak zikredilmiştir.

Muhasebe kayıtlarının künye kısmında elde edilen bilgiler neticesinde 37 vakfın %80'si erkekler, %20'si kadınlar tarafından kurulmuştur. Ayrıca çalışma kapsamında incelenen vakıfların kuruldukları yerler Kasımpaşa, Tophane, Emekyemez ve Arpa Emmini mahallelerinde yoğunlaşmaktadır.

Muhasebe kayıtları deftere yazılırken zolata (isolette), esedî kuruş (rex daller), delikli ya da direkli para, kuruş ve akçe gibi çeşitli para birimleri kullanılmıştır. Makalenin bütününde karşılıklı sebebiyet vermemesi için 1 kuruş/1 esedî guruş 120 akçe kabul edilmiştir.⁴² Ayrıca belirtmemiz gerekir ki bu formülasyona aşağıda zikredilen vakıfların muhasebe kayıtlarından da açıkca ulaşılmaktadır.⁴³ Çalışma kapsamına alınan 37 vakfın adı, muhasebe defterindeki konumları, muhasebe tarihleri, mütevellileri ve mahalleleri ek 2'de detaylı olarak gösterilmiştir.

⁴¹ Galata Mahkemesi, 144 no'lu defter, s. 34/2, s. 38/2, s. 98/2.

⁴² İlgili dönemde kuruş-akçe-para karşılıkları için bkz.; Şevket Pamuk, "Kuruş", TDV İslâm Ansiklopedisi, C. XXVI, ss. 458-459.

⁴³ "Belkıs Hanım Mektephane Vakfı", "Memi Kethüda Vakfı", Abacı Hacı Yusuf Vakfı" ve "Rıdvan Kethüda Vakfı" muhasebe kayıtlarının zimem bölümünde 1 esedi kuruş/kuruş'un 120 akçeye eşit olduğu belirtilmiştir.

2. Vakıf Gelirlerinin Analizi:

Vakıfların kuruluş amaçlarını gerçekleştirmek için yeterli gelir kaynaklarına sahip olmaları gerekir. Vakıfların genellikle menkul (taşınır) ve gayrimenkul (taşınmaz) olmak üzere iki tür gelir kaynağı vardır. Menkul vakıfların gelirleri ağırlıklı olarak vakıf paralarından, gayrimenkuller ise tarım alanları, köyler, çiftlikler, bağlar, bağçeler, arsalar, dükkânlar ve hanlardan oluşmaktadır. Galata vakıfları, murabaha ve kira gelirleri olmak üzere temelde iki ana gelir elde etmektedir. Vakıfların üç yıl boyunca elde ettikleri gelir türleri, akçe cinsinden miktarları ve oranları 2.1 numaralı tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2.1: Vakıfların Genel Gelirleri ve Dağılımı, 1686-1688 (Akçe)

Gelirler	Yıllar						Genel Toplam	Genel Oran (%)	
	1686		1687		1688				
	Akçe	%	Akçe	%	Akçe	%			
Murabaha	149.256	40	142.599	40	147.260	39	439.115	40	
Kira	İcare-i Vahide	126.917	34	92.980	25	101.058	26	320.955	36
	İcareteyn	28.280	7	32.400	8	14.300	4	74.980	
	Mukataa	7.948	3	360	2	180	0	8.488	
Diğer	60.220	16	90.740	25	117.385	31	268.345	24	
Toplam	372.621	100	359.079	100	380.183	100	1.111.883	100	

Kaynak: Galata Mahkemesi 144 nolu Defter

Bu tablodaki rakamlara birtakım basit hesaplamalar ve elde edilen neticeler sonucunda ulaşılmıştır. Murabaha ve kira gelirleri, muhasebe defterinin irad/gelir ve zimem/borçlar bölümlerinden, diğer gelirler ise *bakiyye-i muhasebe-i mazkiye...* olarak ifade edilen irad bölümünden yararlanılarak oluşturulmuştur. Tedkik ettiğimiz defterde Galata bölgesinde faaliyet gösteren 37 vakfın 3 yılda elde ettiği murabaha ve kira gelir toplamı 1.111.883 akçe'dir. Gelirlerin 404.423 akçelik kısmını %36 ile kira gelirleri, %40'ını ise 439.155 akçe ile murabaha gelirleri, %24'ünü ise 268.345 akçeyle diğer gelirler oluşmaktadır. Kira gelirlerinin 320.955 akçesini icâre-i vâhide; 74.980 akçesini icâreteyn; 8.488 akçesini ise mukâtaa gelirleri oluşmaktadır. 2.1 numaralı tablo incelendiğinde vakıf murabaha oranlarının üç yılda yaklaşık aynı oranlarda olduğu fakat buna karşın kira gelir oranlarında ise ciddi bir düşüş olduğu görülmektedir. Diğer gelir kategorisinin kayda değer bir artış içerisinde olmasının nedeni diğer gelirler başlığı altında incelenecektir.

a) Murabaha Gelirleri:

Galata vakıflarının ana gelir kalemlerinden biri olan murabaha; vakıf paraların *muamele-i şer'iyye*, *bey bi'l istiğlal* ve *ferâğ bi'l istiğlal* gibi usullerle işletilerek *rihb* yani *kâr*, *każanç* elde edilmesidir. Aylık ya da yıllık olarak kaydedilen murabaha gelirleri, vakıf muhasebe defterlerinde *asl-ı mâl-ı mahsulat* ya da *asl-ı mâl-ı vakf* olarak kaydedilmiştir.

Çalışma kapsamında incelediğimiz vakıfların 25'i murabaha geliri elde etmektedir. 13 vakıf sadece murabaha geliri, 12 vakıf hem murabaha hem kira geliri elde etmektedir. 13 para vakfı fonlarını işleterek toplam 273.644 akçe; 12 para vakıf ise toplam 165.511 akçe gelir elde etmektedir.

Tablo 2.2'de Galata para vakıflarının işletilen nakit sermayeleri, uygulanan ribh oranları ve elde edilen murabaha gelirleri yıllar itibarıyla gösterilmiştir.

Tablo 2.2: Vakıf Murabaha Gelirleri,1686-1688, (Akçe)

Vakıf **	Yıllar								
	1686			1687			1688		
	İşletilen Nakit Sermaye (Akçe)	Ribh Oranı (%)	Elde Edilen Nakit Gelir (Akçe)	İşletilen Nakit Sermaye (Akçe)	Ribh Oranı (%)	Elde Edilen Nakit Gelir (Akçe)	İşletilen Nakit Sermaye (Akçe)	Ribh Oranı (%)	Elde Edilen Nakit Gelir (Akçe)
Abacı Hacı Yusuf Vakfı*	51.600	15	7.740	51.600	15	7.740	51.600	15	7.740
Ali Çelebi Vakfı	48.000	10	4.800	48.000	10	4.800	48.000	8	3.608
Arpa Emni Mahallesi Avarız Vakfı*	67.920	10	6.792	67.920	10	6.792	67.920	10	6.792
Baba Ali Vakfı*	14.000	10	1.400	14.000	10	1.400	14.000	10	1.400
Debbağ Hacı Yusuf Vakfı*	30.000	13	3.960	30.000	10	3.000	30.000	10	3.000
Ethem Efendi Mescid-i Şerif Vakfı	34.366	10	3.436	32.458	9	2.921	34.500	7	2.415
Emekyemez Mahallesi Avarız Vakfı*	45.120	9	4.060	45.129	9	4.061	30.600	10	3.060
Hacı Ahmed Mektephane Vakfı*	48.000	10	4.800	48.000	10	4.800	48.000	15	7.200
Hacı Hüsrev Avarız Vakfı*	69.600	15	10.440	69.600	15	10.440	63.600	15	9.540
Hacı Mustafa Vakfı*	504.120	6	30.247	504.120	6	30.247	504.120	8	40.329
Hasan Bin Abdullah Vakfı	3.600	11	396	3.600	11	396	3.600	11	396
Kurt Kaptan Mescid-i Şerif Vakfı	85.200	13	11.076	85.200	13	11.076	85.200	10	11.076
Memi Kethüda Vakfı	10.871	15	1.630	10.860	15	1.629	10.860	15	1.629
Meryem Hatun Vakfı Zevce-i Ali Ağa*	72.900	10	7.290	72.900	8	5.832	72.900	8	5.832
Meryem Hatun Vakfı*	22.440	9	2.019	22.440	9	2.019	22.440	9	2.019
Okçu Musa Mahallesi Avarız Vakfı*	30.000	10	3.000	30.000	10	3.000	26.400	10	2.640
Okçu Musa Mescid-i Şerif Vakfı	64.825	10	6.482	65.944	6	3.956	66.000	6	4.356
Rıdvan Kethüda Vakfı*	14.200	10	1.420	14.200	10	1.420	14.200	10	1.420
Sefer Kethüda Avarız Vakfı	59.940	11	6.593	59.940	11	6.593	59.940	11	6.593
Seyyid Ali Çelebi Mescid-i Şerif Vakfı	7.524	11	827	7.559	12	902	7.595	12	902
Şirkeci başı Mustafa Ağa Vakfı	26.760	15	4.014	26.760	12	3.211	15.000	15	2.250
Sururi Efendi Mescid-i Şerif Vakfı	120.000	15	18.000	120.000	15	18.000	120.000	13	15.600
Şah Huban Vakfı	13.260	15	-	13.260	15	-	8.770	15	900
Şehsuvar Ağa Mescid-i Şerif Vakfı	31.200	12	3.744	31.200	9	2.808	31.200	8	2.496
Vani Ali Efendi Mektephane Vakfı*	51.250	13	6.662	51.250	13	6.662	51.250	13	6.662
Toplam	1.526.696	-	150.828	1.525.940	-	143.705	1.487.695	-	149.855

Kaynak: Galata Mahkemesi 144 nolu Defter

2.2 numaralı tabloda yer alan rakamlara ve oranlara gerek muhasebe kayıtları üzerinden gerekse de birtakım hesaplamalar neticesinde ulaşılmıştır. Buna göre, her bir vakfın işlettiği nakit sermaye miktarı ve elde edilen gelir miktarına, muhasebe defterinin irad bölümünden ulaşılmıştır. Herbir vakfın ribh oranına ise murabaha gelirlerinin işletilen nakit sermayeye bölünmesiyle ulaşılmıştır.

44 Yalnızca murabaha geliri elde eden vakıflar “*” işaretiyle gösterilmiştir

Tablodan görüldüğü üzere, fon sağlayan 25 para vakfının 1686-1687-1688 yıllarını kapsayan ribh oranları %6-%15 arasındadır. Galata para vakıfları 3 yıl boyunca toplam 4.540.331 akçe nakit sermaye işletmiştir. İşletilen bu nakdi sermayeden elde edilen gelir toplamı 444.388 akçedir.

2.2 numaralı tablodan elde edilen veriler sonucunda Galata para vakıflarının, 3 yıl boyunca yaklaşık olarak 4.540.331 akçe fon işlettiği bilgisine yukarıda değinilmiştir. Muhasebe kayıtlarında ulaşabildiğimiz verilere göre işletilen bu fon miktarının kimlere tahsis edildiği incelendiğinde, para vakıflarının bu fon miktarının yaklaşık %23'ünü (1.044.276 akçe) çeşitli meslek gruplarındaki kişilere borç verdiğini görmekteyiz. İlgili fon miktarının %33'ünü 17 müteveli, %9'unu 1 yağcı, %8'ini 1 nazır, %8'ini 1 kavukçu, %7'sini 1 habbaz, %6'sını 2 usta, %5'ini ise 1 imam kullandığı saptanmıştır. Toplam fon miktarı kişi başına değerlendirildiğinde ilgili meblağın %15'i nazır, %15'ü kavukçu, %14'ü habbaz, %8'i yağcı, %6'sı usta ve %4'ü müteveli tarafından kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Daha yalın ifadelerle, toplam sermayenin %33'ünü kullanan 17 müteveli kişi başına değerlendirildiğinde fon kullanma oranı %4 olmaktadır.

Vakıflar, belirli sebeplerle (borçlunun ölümü, iflası veya istifası gibi) şahıslara verilen fonlardan elde ettikleri murabaha gelirlerini tahsil edemeyebilirler. Bu durum muhasebe kayıtlarının masarif kısmında *battaliy-i murabaha* biçiminde ifade edilmektedir. Galata para vakıfları, söz konusu yıllarda kredi olarak verdiği murabaha gelirlerinin yaklaşık %7'sini tahsil edememiştir.

b) Kira Gelirleri:

Galata vakıflarının ana gelir kaynaklarından bir diğeri kira gelirleridir. Aylık ya da yıllık olarak kaydedilen kira gelirleri, vakıf muhasebe defterlerinde *asl-ı mal-ı mahsulat* başlığı altında ele alınmaktadır. Vakıflar, arazi, bahçe, dükkân, ev, oda gibi gayrimenkullerin kiralanmasından aylık veya yıllık gelir elde etmektedir. Vakıflar, gayri menkullerini üç farklı usülle kiraya vermektedir: "*icâre-i vâhîde, icâreteyn ve mukâtaa*." "*Vakfa gelir sağlayıcı unsurların kısa süreli ve bir defaya mahsus kiraya verilmesi anlamına gelen*" *icâre-i vâhîde*, belirli bir vakit sonra yerini *icâreteyn* usulüne bırakmıştır. Muaccel ve müeccel olarak alınan çift kira anlamına gelen *İcâreteyn*, terminolojide "*vakfın sahip olduğu bir akarı gerçek fiyatına yakın peşin bir kira bedeli ve buna ek olarak her ay ya da yıl sonunda ödenecek vadeli kira bedeliyle kiralanması*"na denilmektedir.⁴⁵ *İcâreteyn* adı verilen bu yöntemin I. Süleyman döneminden sonra yaygınlaştığını ayrıca belirtmek gerekmektedir.⁴⁶ *İcâreteyn* usulünün etkinliğinin azalmasından sonra uzun vadeli bir kiralama sistemi olarak

⁴⁵ Nazif Öztürk, "Mukâtaah Vakıf", TDV İslam Ansiklopedisi, C. XXXI, s. 132-134.

⁴⁶ Berki, a.g.e., s. 108-109.

bilinen mukātaa usulüne geçilmiştir. *Mukātaa*, “*mülkiyeti devlete veya vakıflara ait arazi ve arsaların parsellere ayrılarak özel kişilere veya kurumlara kiralanması için yapılan kira sözleşmesi*” olarak tanımlanmaktadır.⁴⁷

Araştırma kapsamında incelenen 37 vakıftan 24’ü kira geliri elde etmektedir. 24 vakfın yarısı sadece kira, diğer yarısı hem kira hem murabaha geliri elde etmektedir. 404.423 akçe ile 24 vakfın vakıf gelirleri içindeki payı %36’dır. Vakıfların %30’u icâre-i vahide, %6’sı icâreteyn, yaklaşık %1’i mukātaa usulüyle gelir elde etmektedir. Tablo 2.3’te kira geliri elde eden vakıfların 3 yıl içindeki gelirleri yıllar itibarıyla gösterilmiştir.

2.3 numaralı tabloyu incelediğimizde kira geliri elde eden 18 vakfın gelirlerinde yıllar itibarıyla ciddi bir değişim olmadığını görmekteyiz. Buna rağmen bazı vakfın kira gelirlerinde ise önemsiz artış ve azalışlar söz konusudur.⁴⁸

1686 yılında vakıf kira gelirleri, %6 artarak 1687 yılında 117.876 akçeye ulaşırken 1688 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık %22 azalarak 91.922 akçeye düşmüştür. 1687 yılında bir önceki yıla göre kira gelirlerinin artış nedenlerini incelediğimizde bazı vakıfların⁴⁹ *icâre-i bostan*, *icâre-i yeni odalar* gibi yeni ek gelir kaynağı sağladığını görmekteyiz. 1688 yılında, bir önceki yıla göre vakıf kira gelirlerindeki düşüş temel nedeni ise “Belkıs Hanım Mektephane Vakfı”nın 1686 ve 1687 yılında oldukça yüksek olan kira gelirlerinin 1688 yılında tespit edilememiş olmasıdır. Şayet 1686 ve 1687 yılında vakfın elde ettiği kira gelirleri 1688 yılı için aynı kabul edilirse kira gelirlerinde bir azalma olmadığı görülmektedir.

Tablo 2.3: Vakıfların Kira Gelirleri,1686-1688, (Akçe)

Vakıf ⁵⁰	Yıllar		
	1686	1687	1688
Ahmed Halife Vakfı*	2.400	2.400	2.400
Aişe Hatun Vakfı*	5.040	5.040	5.040
Ali Çelebi Vakfı	5.760	5.760	5.760
Arnavut Mehmed Efendi Vakfı*	6.050	6.050	6.050
Ayni Hatun Vakfı*	2.880	2.880	2.880
Belkıs Hanım Mektephane Vakfı*	30.492	30.492	-
Bezirganzade Mehmed Efendi Vakfı*	5.160	5.160	5.160
Ethem Efendi Mescid-i Şerif Vakfı	6.388	6.360	6.336

⁴⁷ Mehmet Genç, “Mukātaa”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.XXXI, s. 129-132.

⁴⁸ “Ethem Efendi Mescid-i Şerif Vakfı”, “Hacı Memi Vakfı”, “İbrahim Ağa Vakfı”, “Okçu Musa Mescid-i Şerif Vakfı”, “Piri Bey Mektephane Vakfı”, “Şehsuvar Ağa Mescid-i Şerif Vakfı”

⁴⁹ Bu vakıflardan “İbrahim Ağa Vakfı”, 1098 yılında 1.200 akçe olan “*icare-i bostan*” gelirini 1099 yılında 6.000 akçeye yükseltmiştir. “Okçu Musa Mescid-i Şerif Vakfı” ise 1099 yılında kira gelirini bir önceki yıla göre yaklaşık 2 katına çıkartmıştır. Bunun sebebi vakfın yeni kira geliri elde etmesidir. Vakıf, 1099 yılında “*icare-i yeni odalar*” başlığı altında 7.114 kira gelirine ek olarak 6.600 akçe yeni kira geliri elde etmiştir.

⁵⁰ Yalnızca kira geliri elde eden vakıflar “*” işareti ile gösterilmiştir

Hacı Mehmed Reis Vakfı*	1.260	1.260	1.260
Hacı Memi Vakfı*	6.840	6.840	6.720
Hasan Bin Abdullah Vakfı	5.760	5.760	5.760
İbrahim Ağa Vakfı*	5.100	5.100	9.900
Kuloğlu Mahallesi Avarız Vakfı*	600	600	600
Kurt Kaptan Mescid-i Şerif Vakfı	3.600	3.600	3.600
Memi Kethüda Vakfı	720	720	720
Okçu Musa Mescid-i Şerif Vakfı	7.117	13.714	14.796
Piri Bey Mektephane Vakfı*	3.300	3.660	3.660
Sefer Kethüda Avarız Vakfı	720	720	720
Seyyid Ali Çelebi Mescid-i Şerif Vakfı	840	840	840
Sirkeci başı Mustafa Ağa Vakfı	720	720	720
Sururi Efendi Mescid-i Şerif Vakfı	5.040	5.040	5.040
Şah Huban Mektephane Vakfı	1.800	1.800	1.800
Şahzamane Hatun Vakfı*	1.080	1.080	1.080
Şehsuvar Ağa Mescid-i Şerif Vakfı	2.250	2.280	1.080
TOPLAM	110.917	117.876	91.822

Kaynak: *Galata Mahkemesi, 144 nolu defter.*

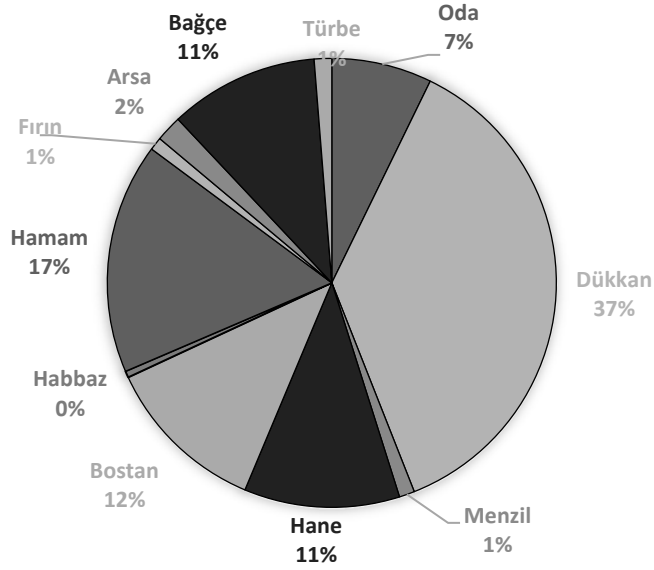
2.3 numaralı tabloda belirtilen kira gelirleri salt icâre-i vahide usulüyle elde edilen gelirlerdir. İcâre-i muaccele ve mukâtaa usulleriyle elde edilen gelirler, vakıf kira gelirleri tablosuna dahil edilmemiş ayrı ayrı ele alınmıştır. Böyle bir ayrıma başvurmamızın nedeni vakıf muhasebe defterlerinde salt kira gelirlerinin murabaha gelirleriyle beraber *el-müşeberat* başlığı altında ele alınmasıdır. 24 vakfın 8⁵¹ 74.980 akçe muaccele geliri elde etmektedir. İlgili muaccele gelirin %52'si iktisadi kuruluşlardan, %30'u meskenlerden, %18'i belirtilmeyen diğer gelirlerden tahsil edilmektedir. Tamamı dükkanlardan oluşan iktisadi kuruluşlardan elde edilen muaccele geliri 39.980 akçedir. Meskenler ise odalar ve menzillerden oluşmakta olup elde edilen muaccele geliri 22.000 akçedir. Çalışma kapsamına alınan vakıflar incelendiğinde 3 vakfın⁵² mukataa geliri elde ettiği görülmektedir. 3 yıl boyunca 3 vakfın elde edilen mukataa gelir toplamı 8.488 akçedir. 2.3 numaralı tabloda var olan salt kira gelirlerine muaccele ve mukataa usulüyle elde edilen gelirler eklenerek kira gelirlerinin yıllara göre dağılımı incelendiğinde, 1686 yılında %44 olan vakıf kira gelirleri, 1099 yılında %36'ya, 1100 yılında ise %30'a

⁵¹ “Ahmed Halife Vakfı”, “Ali Çelebi Vakfı”, “Ethem Efendi Mescid-i Şerif Vakfı”, “Hacı Memi Vakfı”, “Sefer Kethüda Vakfı”, “Sururi Efendi Mescid-i Şerif Vakfı”, “Şahzamane Hatun Vakfı”, “Okçu Musa Mescid-i Şerif Vakfı”

⁵² “Ethem Efendi Mescid-i Şerif Vakfı”nın 1098 yılı muhasebe kaydında vakıf sahip olduğu hamam ve haneleri çeşitli kişilere kiralamış karşılığında 7.588 akçe mukataa geliri elde etmiştir. İlgili kayıt muhasebe defterinde “*mukataa-i haneba ve bamam yed-i müstecirin*” ibaresiyle kayıt edilmiştir. Diğer bir vakıf olan “Hacı Memi Vakfı” 1098 yılında elde ettiği 360 akçe mukataa gelirini “*mukataa-i zemini*” olarak kayıt etmiştir. Vakıf 1100 yılında elde ettiği 180 akçe mukataa gelirini ise “*icare-i zemini türbe der Galata*” ibaresiyle kayıt etmiştir. Bu ibareye göre vakıf sahip olduğu Galata'daki türbeden mukataa geliri elde etmektedir. “Şahzamane Hatun Vakfı”ise İstanbul'daki mukim olan arsasını çeşitli kişilere kiralamış karşılığında 360 akçe mukataa geliri elde etmiştir. İlgili kayıt “*an-mabsül-ii akçe-i mukataa-i der-İstanbul*” ibaresiyle kayıt altına alınmıştır.

düşmüştür. Kira oranlarındaki bu düşüşün ana nedeni icare-i vahide ve mukataa gelirlerinde meydana gelen ciddi azalışlar ile “Belkıs Hanım Mektephane Vakfı”nın kira gelir bilgisine ulaşılmamasıdır.

Kira geliri elde eden 24 vakfın muhasebe kaydının gelir bölümlerinde vakıfların kiraya verdikleri gayrimenkul türleri hakkında ayrıntılı bilgilere ulaşılmıştır. Gayrimenkuller türleri *tarımsal işletmeler*, *meskenler* ve *iktisadi kuruluşlar* biçiminde tasnif edilmiştir. Arsalar, bağçeler ve bostanlar *tarımsal işletmeler* kategorisine; menziller, odalar, haneler ve türbe *mesken* kategorisine; dükkânlar, fırınlar ve hamamlar ise *iktisadi kuruluşlar* kategorisine dahil edilmiştir.⁵³ Galata vakıfları 1686-1688 yılları arasındaki kira gelirlerinin yıllık ortalama %55’ini *iktisadi kuruluşlardan*, %25’ini *tarımsal işletmelerinden*, %20’sini ise *meskenlerden* tedarik etmektedir. “*İktisadi kuruluşlar*”dan elde edilen gelirin %64’ü dükkânlardan, %36’sı ise hamamlardan karşılanmaktadır. Menziller’in *mesken* kategorisi içindeki payı %45’tir. Ve bu menziller daha çok yüksek gelir sahibi kişilere aittir. Oda ve hane’nin *mesken* kategorisi içindeki payı ise %55 olup daha çok köylü, işçi, tüccar ve memurlara aittir. Gayrimenkul türlerinden elde edilen yıllık ortalama kira gelirinin bu gelirlerin toplamı içindeki oransal dağılımı şekil 2.1’de gösterilmiştir.

Şekil 2.1. Gayrimenkul Türlerinden Elde Edilen Yıllık Ortalama Kira Gelirinin Oransal Dağılımı, 1686-1688

⁵³ Bahaeddin Yediyıldız, *XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi: Bir Sosyal Tarih İncelemesi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2003, s.96).

Şekil 2.1’de görüldüğü gibi yıllık kira getirisi en fazla olan gayrimenkul türleri sırasıyla dükkânlar (%37), hamamlar (%17), bostanlar (%12) ve bağçeler ile haneler (%11)’dir. Sonuç olarak; vakfedilen gayrimenkullerin %18’ini oluşturan iktisadi kuruluşlar, kira gelirlerinin yıllık ortalama %55’ini; vakfedilen gayrimenkullerin %6’sını oluşturan tarımsal işletmeler, kira gelirlerinin yıllık ortalama %25’ini; vakfedilen gayrimenkullerin %76’sını oluşturan meskenler ise kira gelirlerinin yıllık ortalama %20’sini oluşturduğu tespit edilmiştir.

c) Diğer Gelirler:

Murabaha ve kira gelirleri dışında vakıfların elde ettikleri gelirler *diğer gelirler* başlığı altında ele alınmıştır. Galata vakıflarının kira ve murabaha gelirleri haricinde *diğer gelirler* kategorisinin toplam gelir miktarı 268.345 akçedir. Diğer gelirlerin gelir kategorisi içindeki oranı ise %24’tür. İncelenen vakıflardan 15⁵⁴ bir önceki yıldan kalan *ez zıyade* yani kârını mevcut yıla devretmiştir. Ve bu durum vakıf muhasebe kayıtlarının gelir kısmında *bâkıyye-i muhasebe-i sene-i... , bâkıyye-i muhasebe-i mazıyye* olarak ifade edilmiştir. Diğer gelirlerin yıllar itibarıyla artış içerisinde olmasının temel nedeni, yukarıda zikredildiği gibi bir önceki dönem fazlalığın artarak bir sonraki yıla devredilmesidir. *Bâkıyye-i muhasebe-i mazıyye* olarak kaydedilen geçmiş dönem gelirlerin diğer gelirler içerisinde payı %96’dır.

Vakıf muhasebe defterinde karşılaşılan diğer gelir türleri 360 akçelik miktarla balmumu satışından elde edilen gelir ile gayrimenkullerin el değiştirmesi sırasında alınan *resm-i ferağ* vergisidir. *Ferağ*, “*icâreteynli vakıf malı üzerindeki tasarruf bakemın devrini ifade eden Osmanlı hukuk terimi*” olarak ifade edilmektedir. Çalışma kapsamında incelenen “Okçu Musa Mescid-i Şerif Vakfı” ve “Piri Bey Mektephane Vakfı” *resm-i ferağ* geliri (320 akçe) elde etmektedir⁵⁵.

3. Vakıf Giderlerinin Analizi:

Vakıf muhasebe kayıtlarında giderler masarif ve vezaif olmak üzere iki ana bölümde incelenmektedir. “Masarif” bölümünde aydınlatma, tamirat, muhasebe, kira, yakacak, onarım gibi giderler; “vezaif” bölümünde ise idari, eğitim, cami ve kıraat görevli giderleri yer almaktadır.

⁵⁴ “Okçu Musa Mescid-i Şerif Vakfı” 131.376 akçe; “Ethem Efendi Mescid-i Şerif Vakfı” 32.000 akçe; “Vani Ali Efendi Mektephane Vakfı” 18.438 akçe; “Şah Huban Mektephane Vakfı” 18.430 akçe; “Seyyid Ali Çelebi Mescid-i Şerif Vakfı” 15.154 akçe; “Hacı Memi Vakfı” 12.136 akçe; “İbrahim Ağa Vakfı” 10.640 akçe; “Şehsuvar Ağa Mescid-i Şerif Vakfı” 6.470 akçe; “Hacı Ahmed Mektephane Vakfı” 4.600 akçe; “Hacı Hüseyin Avanz Vakfı” 3.580 akçe; “Kurt Kaptan Mescid-i Şerif Vakfı” 1.596 akçe; “Arpa Emni Mahallesi Avarız Vakfı” 1.312 akçe; “Sirkeçibaşı Mustafa Ağa Vakfı” 1.141 akçe; “Abacı Hacı Yusuf Vakfı” 1.060 akçe; “Arnavud Mehmet Efendi Vakfı” 372 akçe

⁵⁵ Ali Bardakoğlu, “Bey”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. VI, s. 13-19.

Çalışma kapsamına incelenen vakıfların 3 yıllık masarif ve vezaif giderleri 3.1 numaralı tabloda gösterilmiştir.

3.1 numaralı tablodaki verilere 144 numaralı vakıf muhasebe defterinin vezaif ve masarif bölümlerinden ulaşılmıştır. İncelenen 37 vakfın 1686 yılı toplam gideri 239.688 akçe, 1687 yılı 238.449 akçe ve 1688 yılı ise 258.341 akçe'dir. Diğer masraflar hariç olmak şartıyla masarif giderleri içinde en fazla payı oluşturan tamirat harcamalarıdır. Vakıflar ebediyet ilkesi gereği tamirat harcamalarına büyük önem verdiği görülmektedir. Bundan ötürüdür ki 1686 yılında %3.5 olan tamirat giderleri, 1688 yılında ise %5'e yükselmiştir. Bununla beraber masraflar içinde *diğer* alt kategorisi yıldan yıla artmaktadır. Yıldan yıla azalmakta olan vezaif giderleri içinde vakıf idari görevli harcamaları ciddi bir pay oluşturmaktadır. 1686 yılında %21 olan vakıf idari harcamaları, 1688 yılında %27,5'e yükselmiştir. Vakıfların eğitim görevli harcamaları artarken camii ve kıraat görevli giderleri ise azalmaktadır. İncelenen 37 vakfın ilgili yıllardaki toplam giderleri 736.478 akçedir. Toplam miktarın 449.881 akçesini vezaif, 286.597 akçesini ise masarif harcamaları oluşturmaktadır.⁵⁶ Tüm giderler içerisinde vezaif ve masarif giderlerinin payı sırasıyla %61 ve %39'dur.

Tablo 3.1: Vakıf Genel Giderler ve Dağılımı,1686-1688, (Akçe)

Giderler	Yıllar						Genel Toplam	Genel Oran (%)	
	1686		1687		1688				
	Akçe	%	Akçe	%	Akçe	%			
Masarif	Tamirat	10.528	3.5	11.452	3.5	13.243	5	35.223	39
	Aydınlatma	8.953	2.5	11.352	3.5	14.573	5.5	34.878	
	Muhasebe ve Harç	6.587	2	9.342	3	13.041	5	28.970	
	Avarız	10.320	3.5	13.342	4.5	15.672	6	39.334	
	Kira	-		2.400	0.5	3.000	0.9	5.400	
	Mukataa	-		-		3.121	1	3.121	
	Temizlik, Yakacak ve Onarım	7.658	2.5	5.417	1.5	9.874	4	22.949	
	Diğer	39.462	14.8	29.899	10.5	47.361	19	116.722	
Toplam	83.508	28.8	83.204	25.5	119.885	46.4	286.597		
Vezaif	İdare	57.988	21	68.805	25	65.749	27.5	192.542	61
	Eğitim	20.550	7.5	11.269	4	14.572	11	46.391	
	Cami	52.242	19	50.051	18	36.970	15	139.263	
	Kıraat	25.400	9.5	25.120	9	21.165	8.5	71.685	
	Toplam	156.180	57	155.245	56	138.456	61.5	449.881	

Kaynak: Galata Mahkemesi, 144 no'lu defter.

⁵⁶ Vakıfların çeşitli sebeplerle elde edemediği murabaha gelirleri vakıf muhasebe defterlerinde masarif başlığı altında yer almakta olup toplam tahsil edilemeyen murabaha tutarı 29.040 akçedir. Buna ek olarak "Hasan Bin Abdullah Vakfı"nın yıllık 8.044 akçe olan giderleri vakıf muhasebe kaydında genel olarak belirtilmiş fakat vezaif ve ihracat olarak ayrıntılı bir şekilde ele alınmamıştır. Bu sebepten ötürü bizde ilgili vakfın giderlerini toplam giderler içerisinde dahil ettik fakat vezaif ihracat ayrımında ayrı ayrı ele almadık. İlgili durumlar göz önünde bulundurulduğunda vakıf giderleri 800.00 akçeye çıkmaktadır.

Masarif ve vezaif giderlerinin genel giderler içindeki oransal dağılımı ayrıntılı olarak tablo 3.1’de gösterilmiştir. Buna göre masarif giderleri içinde avarız harcamaları ilk sırada yer almaktadır. İkinci ve üçüncü sırada ise sırasıyla tamirat ve aydınlatma harcamaları gelmektedir. Vezaif giderleri içinde ise idare harcamaları ilk sırada yer alıp onu camii ve kıraat harcamaları takip etmektedir. 89.268 akçeyle harcamaların %15’ini oluşturan diğer giderler içindeki *deyn-i muhasebe* nin payı ise %76’dır.

a)Masarif Giderleri:

Vakıfların birçok gider harcaması söz konusudur. Bu harcamalar hanlar, hamamlar, dükkânlar gibi gayrimenkullerin tamirat harcamaları olabileceği gibi; aydınlatma, harçlar, avarız, kira ve mukâtaa gibi birçok farklı giderde olabilir. Aylık ya da yıllık olarak kaydedilen masarif (giderler), 144 numaralı vakıf muhasebe defterinde *el-ibracat* olarak ifade edilmiştir.

Çalışma kapsamına alınan 37 vakfın masarifleri yıllar itibariyle 3.2 numaralı tablo’da gösterilmiştir.

Tablo 3.2: Vakıf Masrafları, 1098-1100 / 1686-1688, (Akçe)

Vakıf	Yıllar		
	1686	1687	1688
Abacı Hacı Yusuf Vakfı	810	810	1.034
Ahmed Halife Vakfı	248	248	248
Aişe Hatun Vakfı	2.195	2.195	29.752
Ali Çelebi Vakfı	2.400	2.400	2.412
Arnavut Mehmed Efendi Vakfı	806	806	806
Arpa Emimi Mahallesi Avarız Vakfı	3.418	3.783	-
Ayni Hatun Mektebhane Vakfı	6.470	7.010	7.657
Baba Ali Avarız Vakfı	50	50	950
Belkis Hanım Mektephane Vakfı	21.981	25.963	-
Bezirganzade Mehmed Efendi Vakfı	617,5	617,5	595
Debbağ Hacı Yusuf Vakfı	180	276	276
Ethem Efendi Mescid-i Şerif Vakfı	2.951	8.540	4.397
Emekyemez Mahallesi Avarız Vakfı	3.333	3.333	3.985
Hacı Ahmed Mektephane Vakfı	480	480	170
Hacı Hüseyin Mahallesi Avarız Vakfı	7.540	5.160	8.357
Hacı Mehmed Reis Vakfı	50	50	50
Hacı Memi Vakfı	742	610	610
Hacı Mustafa Vakfı	16.737	16.737	11.207
Hasan Bin Abdullah Vakfı	-	-	-
İbrahim Ağa Mescid-i Şerif Vakfı	1.015	1.015	1.010
Kuloğlu Mahallesi Avarız Vakfı	1.923	1.923	2.244
Kurt Kaptan Mescid-i Şerif Vakfı	1.722	1.722	1.732
Memi Kethüda Vakfı	-	180	340
Meryem Hatun Vakfı	2.240	1.325	1.495
Meryem Hatun Vakfı	1.200	1.200	1.200
Okçu Musa Mahallesi Avarız Vakfı	3.300	3.300	3.300
Okçu Musa Mescid-i Şerif Vakfı	6.508	3.774	6.110

Piri Bey Mektebhane Vakfı	830	1.115	955
Rıdvan Kethüda Vakfı	150	290	290
Sefer Kethüda Mahallesi Avarız Vakfı	1.183	1.183	1.183
Seyyid Ali Çelebi Mescid-i Şerif Vakfı	790	864	750
Sirkeci başı Mustafa Ağa Mescid-i Şerif Vakfı	2.558	2.131	1.209
Sururi Efendi Mescid-i Şerif Vakfı	15.480	15.480	7.080
Şah Huban Mektephane Vakfı	445	445	510
Şahzamane Hatun Vakfı	-	-	-
Şehsuvar Ağa Mescid-i Şerif Vakfı	3.260	2.250	2.360
Vani Ali Efendi Mektephane Vakfı	640	880	1.470
Toplam	114.252	118.145	105.744

Kaynak: Galata Mahkemesi, 144 no'lu defter.

37 vakfın ilgili yıllardaki masrafları 338.142 akçe olup toplam giderlerin %43'ünü oluşturmaktadır. 1686'da 114.252 (%34) akçe olan harcamalar, 1687'de 118.145 (%35) akçeye yükselmiş ancak 1688'de 12.401 (%31) akçe azalmıştır. 1688 yılındaki vakıf masraf düşüşündeki önemli neden muhasebe defterinde *Belkas Hanım Mektephane Vakfı* giderine ulaşılmamış olmasıdır. Tablo 3.2'deki masraf giderlerinin tablo 3.1'deki masraf giderlerinden farklı olmasının temel nedeni bazı vakıfların masraf giderlerinin yazılmamasından kaynaklanmıştır. Belgenin asli hüviyeti değiştirilmemiştir.

Masarif başlığı altındaki alt gider türleri; muhasebe ve harç, aydınlatma, tamirat, temizlik, “*avarız, kira, mukataa*” ve diğer olarak gruplandırılmıştır. Bu alt gider türlerinden *avarız, kira ve mukataa giderleri* 47.855 akçe ile masrafların %17'sini; *tamirat giderleri* 35.223 akçe ile %12'sini; *aydınlatma giderleri* 34.878 akçe ile %12'sini oluşturmaktadır. *Muhasebe ve harç giderleri* %10'unu, *temizlik giderleri* ise %8'ini oluşturmaktadır. Diğer masrafların %41 olmasının temel sebebi muhasebe kayıtlarında *deyn-i vakf muhasebe-i evvel* diğer bir ifadeyle *geçmiş muhasebe döneminden devreden borç* miktarının bu başlık altında kaydedilmesidir.

b)Vezaif Giderleri:

Vakıf idarelerinde görev yapan mütevellî, kayyım, imam, halife, hoca, müezzîn, cüzhân, ihlashân gibi birçok görevlilere ücret ödemesi gerçekleştirilmektedir. Aylık ya da yıllık olarak kaydedilen bu vezaif giderleri, 144 numaralı vakıf muhasebe defterinde *el-vezâif* başlığı altında ele alınmıştır.

Çalışmamızda incelenen 37 Galata vakfının vezaif gideri 442.528 akçedir. Bu miktar toplam giderlerin %57'sine denk gelmektedir. 1686'da 156.230 akçe olan toplam vezaif giderleri 1687'de 155.154 akçeye, 1688'de ise 131.144 akçeye gerilemiştir. 1688'deki gerçekleşen bu kayda değer azalışın nedeni 1687 ve 1688

senelerinde 22.320 akçe olan *Belkis Hanım Mektephane Vakfı*'nin vezaif giderlerinin tespit edilememesidir. Tablo 3.3'teki vezaif toplamlarının tablo 3.1'deki vezaif toplamlarından farklı olmasının nedeni bazı vakıfların vezaif bilgisine ulaşılmamasıdır. Belgenin asli hüviyeti değiştirilmemiştir. Çalışma kapsamına alınan 37 vakfın vezaif giderleri yıllar itibarıyla 3.3 numaralı tabloda gösterilmiştir. 1686, 1687 ve 1688 yıllarında faaliyet gösteren 37 vakfın vazifelilere ödediği ücret miktarı tablo 3.3'te gösterilmiştir.

Tablo 3.3: Vakıf Vezaif Giderleri, 1686-1688, (Akçe)

Vakıf	Yıllar		
	1686	1687	1688
Abacı Hacı Yusuf Vakfı	7.200	7.200	7.200
Ahmed Halife Vakfı	1.680	1.680	1.680
Aişe Hatun Vakfı	5.040	5.040	5.040
Ali Çelebi Vakfı	5.760	5.760	5.760
Arnavut Mehmed Efendi Vakfı	4.800	4.800	4.800
Arpa Emimi Mahallesi Avarız Vakfı	1.930	2.050	-
Aynı Hatun Mektebhane Vakfı	2.880	2.880	2.880
Baba Ali Avarız Vakfı	1.350	1.350	450
Belkis Hanım Mektephane Vakfı	22.320	22.320	-
Bezirganzade Mehmed Efendi Vakfı	4.680	4.680	4.680
Debbağ Hacı Yusuf Vakfı	3.780	2.724	2.724
Ethem Efendi Mescid-i Şerif Vakfı	7.020	7.020	7.020
Emekyemez Mahallesi Avarız Vakfı	720	720	720
Hacı Ahmed Mektephane Vakfı	4.320	4.320	4.320
Hacı Hüsrev Mahallesi Avarız Vakfı	2.160	2.160	2.160
Hacı Mehmed Reis Vakfı	1.260	1.260	1.260
Hacı Memi Vakfı	6.840	6.840	6.840
Hacı Mustafa Vakfı	10.800	10.800	10.800
Hasan Bin Abdullah Vakfı	-	-	-
İbrahim Ağa Mescid-i Şerif Vakfı	8.100	8.100	8.100
Kuloğlu Mahallesi Avarız Vakfı	360	360	360
Kurt Kaptan Mescid-i Şerif Vakfı	4.680	4.680	4.680
Memi Kethüda Vakfı	2.160	2.160	2.160
Meryem Hatun Vakfı	6.120	6.120	6.120
Meryem Hatun Vakfı	720	720	720
Okçu Musa Mahallesi Avarız Vakfı	-	-	-
Okçu Musa Mescid-i Şerif Vakfı	12.960	12.960	12.960
Piri Bey Mektebhane Vakfı	3.240	3.240	3.240
Rıdvan Kethüda Vakfı	1.270	1.130	1.130
Sefer Kethüda Mahallesi Avarız Vakfı	540	540	540
Seyyid Ali Çelebi Mescid-i Şerif Vakfı	840	840	840
Sirkeci başı Mustafa Ağa Mescid-i Şerif Vakfı	1.620	1.620	1.800
Sururi Efendi Mescid-i Şerif Vakfı	7.560	7.560	8.640
Şah Huban Muallimhane Vakfı	1.800	1.800	1.800
Şahzamane Hatun Vakfı	1.440	1.440	1.440
Şehsuvar Ağa Mescid-i Şerif Vakfı	2.880	2.880	2.880
Vani Ali Efendi Mektephane Vakfı	5.400	5.400	5.400
Toplam	156.230	155.154	131.144

Kaynak: Galata Mahkemesi, 144 no'lu defter.

3.3 numaralı tablo incelendiğinde 1686, 1687 ve 1688 yıllarında vakıf görevli ücretlerinde belirgin bir değişme olmadığı görülmektedir. Üç vakıf hariç olmak üzere vakıfların vezaif giderleri ilgili yıllar boyunca değişmemiştir. Vezaif giderleri en fazla olan vakıflar sırasıyla *Belkis Hanım Mektephane Vakfı*, *Okçu Musa Mescid-i Şerif Vakfı* ve *Hacı Mustafa Vakfı*'dir.

Vakıf vezaif giderlerinin yıllık toplamaları incelendiğinde 1686 ve 1687 yıllarında vezaif giderlerinin %35 olduğu görülmektedir. 1688 yılında ise %5 azalarak %30 seviyesine gerilediği görülmektedir. 1688 yılındaki bu düşüşün temel nedeni İmparatorluğun topçu neferatı maaş giderlerini karşılamak amacıyla bir emir⁵⁷ yayınlayarak Galata bölgesi dahilindeki tüm vakıflarda görevli kişilerin birer aylıklarını toplamasıdır. Yaklaşık 75.000 akçe olan bu meblağ, topçu neferatı maaş giderleri için toplanmıştır. Bu miktar tüm vezaif giderlerinin yaklaşık %17'sine tekabül etmektedir. Vakıflar özellikle 1650'lerden sonra uzun ve yorucu süren savaşların getirdiği mali yükten etkilenmiş olabileceği düşünülmektedir. Özellikle vakıf giderleri içerisinde avanz harcamalarının ilk sırada yer alması bu durumu onaylar niteliktedir. Ve öyle anlaşılmaktadır ki Galata vakıfları dokunulmazlıklarına rağmen Osmanlı mali sistemi içinde iç hazine kaynağı olarak değerlendirilmiştir.

Galata bölgesinde faaliyet gösteren vakıfların vezaif giderleri alt kategoriler altında sınıflandırılmıştır. Vezaif giderleri; eğitim, cami, kıraat ve idari görevliler olmak üzere dört farklı kategoride incelenmiştir. Bu kategorilerin vakıf vezaif ücretleri toplamı içindeki dağılımı 3.4 numaralı tabloda gösterilmiştir.

⁵⁷ Vech-i tahrir-i huruf budur ki;

“Galata Kazası'nda vaki' kadî efendi hazretlerinin nezaretlerinde olup ba-ferman-ı ali sicill-i mahfuzdan ihrac olunan mümza ve mahtum defterde tahrir olunan evkâfın birer aylıkları topçular neferatı mevacicilerine tayin ve husus-ı mezburun cem ve tahsili için hala Topçubaşı izzetlü Ali Ağa hazretlerinin taraf-ı şeriflerinden mübaşir tayin olduğum ecilden yedime verilen mümza ve mahtum sicill-i mahfuzdan muhrec defter-i mezbur mucubince tahsil edemediğim iki bin yedi yüz altmış akçeden ma'ada mübaşeretimiz hasebiyle defter-i mezburda tahrir olunan evkâfın birer aylıklarından marifet-i şer'le cem ve tahsil eylediğim min haysü'l-mecmu yetmiş dört bin beş yüz seksen beş akçeyi mütevellileri yedlerinden ahz u kabz eyleyip ve yedlerine her bir mütevelliyeye teslimine memhur tezkire verilmekle işbu huruf li-ecli't-temessük ketb olunup hala Galata muhasebecisi olan Hüseyin Efendi'ye verildi ki vakti hacetde ibraz oluna.

Fi 23 Rebiül-evvel Sene 1099

27 Ocak 1688. El-Fakir Ahmed Çorbacı El-Memur, 67. Bölük.”

Tablo 3.5: Vezaif Görevlileri ve Aldıkları Ücretler, 1686-1688, (Akçe)

Vazife Türü		Yıllar						Genel Oran (%)
		1686		1687		1688		
		Toplam Ücret (Akçe)	%	Toplam Ücret (Akçe)	%	Toplam Ücret (Akçe)	%	
İdari Görevlileri	Cibayet	5.160	8	6.000	9	4.680	8	41
	Kitabet	7.000	11	6.440	9	10.723	17	
	Kayyum	4.725	7	3.703	5	2.961	5	
	Mutemed	3.780	6	3.780	6	-	-	
	Nezaret	4.296	6	4.296	6	4.296	7	
	Tevliyet	41.115	62	44.686	65	39.746	64	
Toplam		66.076	100	68.905	100	62.406	100	
Eğitim Görevlileri	Hace-i Mekteb	2.910	14	750	4	-	-	14
	Halife Mekteb	3.840	19	3.840	19	3.840	19	
	Hoca ve Aşir-han	-	-	-	-	2.160	11	
	Muallim Mekteb	8.960	45	7.973	39	10.067	50	
	Müdürris Efendi	-	-	3.700	18	-	-	
	Şeyh Efendi	4.150	21	4.150	20	3.916	20	
Toplam		19.860	100	20.413	100	19.983	100	
Camii Görevlileri	Abkeş-i Mescid	2.520	6	-	-	-	-	27
	Hatib	-	-	7.560	17	-	-	
	İmamet	19.765	47	18.645	42	23.890	47	
	Kayyum-ı Mescid	6.350	15	3.700	8	-	-	
	Müezzin	10.550	25	12.359	28	11.771	23	
	Vaiz Efendi	2.880	7	-	-	-	-	
Toplam		42.065	100	42.264	100	35.661	100	
Kıraat Görevlileri	Aşırhan	1.440	6	1.440	5	-	-	18
	Cüzhan	15.450	60	15.550	54	16.410	65	
	Duagu	720	3	-	-	-	-	
	Eczahan	6.710	26	8.448	30	5.042	20	
	İhlaşan	-	-	-	-	2.160	9	
	Muhammediyehan	-	-	-	-	270	1	
	Sala ve Devirhan	-	-	3.240	11	-	-	
Toplam		25.580	100	28.678	100	25.142	100	

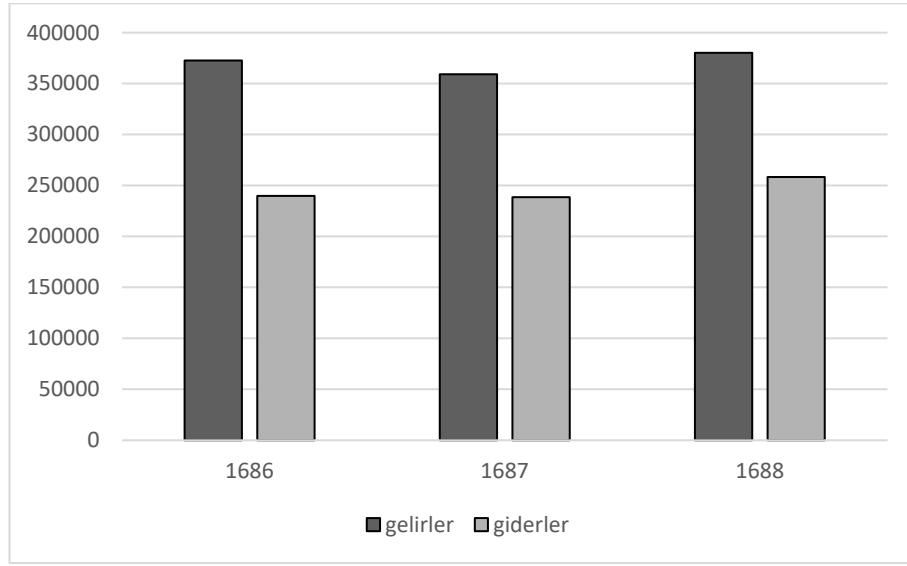
Kaynak: Galata Mahkemesi, 144 no'lu Defter.

3.4 numaralı tablo analiz edildiğinde Galata bölgesindeki vakıfların toplam personel giderlerinin yaklaşık %41'ini idari harcamalar; %27'sini cami görevli giderleri, %18'ini kıraat görevli harcamaları ve son olarak %14'ünü eğitim harcamaları oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca 37 vakfın 28'inin kira ve murabaha gelirleri vezaif giderlerini karşılarken 4'ünün karşılayamadığı, 5'nin ise başabaş noktasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buradan Galata vakıflarının %75'inin eğitim, idari, camii, kıraat görevli ücretlerini rahatlıkla karşıladığı görülmektedir.

4. Vakıfların Gelir-Gider Analizi:

Çalışma kapsamında ele alınan vakıfların iktisadi durumlarını analiz etmek için gelir-giderlerini karşılaştırarak incelememiz gerekmektedir. Buna göre vakıfların üç yıllık kira ve murabaha gelir toplamları ile masarif ve vezaif gider toplamları grafik 4.1 'de gösterilmiştir.

Grafik 4.1: *Vakıfların Gelir-Gider Toplamlarının Yıllara Göre Değişimi, 1686-1688, (Akçe)*

1686, 1687 ve 1688 yıllarında Galata vakıflarının gelir ve gider toplamları grafik 4.1'de incelendiğinde vakıf gelirlerinin giderlerden fazla olduğu görülmektedir. Vakıflar 1686 yılında yaklaşık 132.933 akçe kâr halindeyken 1687 yılında kâr miktar olarak düşerek 120.630 akçeye, 1688 yılında ise cüzi bir artışla 121.841 akçeye çıkmıştır. Çalışma kapsamında incelenen vakıflar toplamda yıl itibarıyla kâr durumunda olsa da vakıfların kâr ya da zarar durumunda olduğu yıllar vardır. Buna göre 37 vakıftan 4'ünün gelir gider durumu dönem sonunda dengededir.⁵⁸ 19'unun ise kâr, zarar ya da dengede olduğu durumlar

⁵⁸ "Baba Ali Avarız Vakfı", "Debbağ Hacı Yusuf Vakfı", "Meryem Hatun Vakfı" ve "Rıdvan Kethüda Vakfı."

görülmektedir.⁵⁹ 4 vakfın ise gelirleri giderlerinden fazladır.⁶⁰ 1686-1687-1688 yıllarında giderleri gelirlerinden çok olduğu için 10 vakıf zarar durumundadır.⁶¹

Vakıflar sürekliliklerini sağlamak amacıyla kirâ geliri azalış ve artışları, ribh oranı azalış ve artışları, muaccele gelir azalış ve artışları, mukataa ve avarız gelirlerindeki azalış ve artışlar ve geçmiş muhasebe döneminden devreden fazlalık'lar gibi usullere başvurmuştur. Çalışma kapsamına alınıp zarar eden 10 vakıf ebedilik ilkesi gereği farklı telafi yöntemleri uygulamışlardır. Özellikle zarar halinde olan 10 vakıf tazmin yöntemi olarak bir önceki muhasebe döneminden devreden fazlalık ile muaccele gelirleri yöntemine başvurmuştur. Zarar halinde olan vakıflar bir önceki muhasebe döneminden devreden toplam 258.305 akçe fazlalığı ilgili yıla devrederek gelirlerini arttırmışlardır.⁶²

Muaccele geliri elde eden toplam 8 vakıftan 6'sı gelirlerini mahlûl olarak elde etmiştir. Mahlûl, "*icareteyn ve mukataa usulüyle kiraya verilen vakıf mallarını kullanım hakkına sahip olanların ölüm, firari ya da altsoy olmama durumlarında malların mülkiyetinin vakfa geçmesidir.*"⁶³ Mahlûl geliri elde eden vakıflar, gayrimenkullerin el değiştirilmesinden veya tekrar kiraya verilmesinden önemli miktarlarda muaccele geliri sağlamaktadır. 74.980 muaccele gelirin yaklaşık 67.980 akçesi mahlûl geliri olup muaccele gelirlerinin yaklaşık %90'nını oluşturmaktadır. Böylece vakıflar mahlûl usulüyle mallarını yeniden kiraya vererek oldukça fazla gelir sağlamıştır.

Netice olarak Galata vakıfları ebediyet ilkesi gereği faaliyetlerini devam ettirmek için bütçelerini dengeleyerek zararlarını tazmin etmeye çalışmış ve

⁵⁹ "Ali Çelebi Vakfı", "Arnavut Mehmed Efendi Vakfı", "Arpa Emini Mahallesi Avarız Vakfı", "Ethem Efendi Mescid-i Şerif Vakfı", "Hacı Hüsrev Mahallesi Avarız Vakfı", "Hacı Memi Vakfı", "İbrahim Ağa Mescid-i Şerif Vakfı", "Kurt Kaptan Mescid-i Şerif Vakfı", "Memi Kethüda Vakfı", "Okçu Musa Mahallesi Avarız Vakfı", "Okçu Musa Mescid-i Şerif Vakfı", "Piri Bey Mektephane Vakfı", "Sefer Kethüda Mahallesi Avarız Vakfı", "Sirkeci başı Mustafa Ağa Mescid-i Şerif Vakfı", "Sururi Efendi Mescid-i Şerif Vakfı", "Şah Huban Mektephane Vakfı", "Şahzamane Hatun Vakfı", "Şehsuvar Ağa Mescid-i Şerif Vakfı", "Vani Ali Efendi Mektephane Vakfı"

⁶⁰ "Ahmed Halife Vakfı", "Hacı Ahmed Mektephane Vakfı", "Hacı Mustafa Vakfı" ve "Seyyid Ali Çelebi Mescid-i Şerif Vakfı"

⁶¹ "Abacı Hacı Yusuf Vakfı", "Aişe Hatun Vakfı", "Ayni Hatun Mektephane Vakfı", "Belkıs Hanım Mektephane Vakfı", "Bezirganzade Mehmed Efendi Vakfı", "Emekyemez Mahallesi Avarız Vakfı", "Hacı Mehmed Reis Vakfı", "Hasan Bin Abdullah Vakfı", "Kuloğlu Mahallesi Avarız Vakfı" ve "Meryem Hatun Vakfı"

⁶² "Abacı Hacı Yusuf Vakfı", "Aişe Hatun Vakfı", "Ayni Hatun Mektephane Vakfı", "Belkıs Hanım Mektephane Vakfı", "Bezirganzade Mehmed Efendi Vakfı", "Emekyemez Mahallesi Avarız Vakfı", "Hacı Mehmed Reis Vakfı", "Hasan Bin Abdullah Vakfı", "Kuloğlu Mahallesi Avarız Vakfı" ve "Meryem Hatun Vakfı"

⁶³ Ali Himmet Berki, İstılah ve Tabirler, "Mahlûl", Vakıflar Genel Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara, 2. Baskı, s. 35

özellikle bir önceki muhasebe döneminden devreden fazlalıklar ve muaccelle gelirlerini etkin bir şekilde kullanmışlardır.

Sonuç:

Çalışmamızda Şer'iyye Sicilleri Arşivi Galata Mahkemesi 144 numaralı vakıf muhasebe defterinden yararlanılarak Osmanlı Galatasındaki 37 vakfın 1686, 1687 ve 1688 yıllarındaki mali durumları incelenmiştir. Buna göre vakıfların önemli gelirlerini murabaha (%40) ve kira gelirleri (%36) oluşturduğu görülmüştür.

Galata para vakıflarının ortalama yıllık sermayesi 1.612.929 akçe, yıllık murabaha geliri ise 146.485 akçe olup vakıflar %6-15 ribh (kâr) oranıyla işlem yapmaktadır. Toplam fon miktarının %42'si esnaflar, %33'ü mütevelliler, %10'nu vakıf idari görevlileri (mütevelli hariç), %6'sı camii görevlileri, %3'ü tacir, %1'i ise eğitim görevlileri tarafından kullanılmaktadır.

İncelenen 37 vakıftan 24'ü kira geliri elde etmektedir. Vakıfların %29'ü icâre-i vahide, %6'si icâre-i muaccelle, %1'i mukâtaa usulüyle gelir elde etmektedir. Sadece kira geliri elde eden vakıfların oranı %59; hem kira hem murabaha geliri elde eden vakıfların oranı ise %41'dir. Vakfedilen gayrimenkullerin %18'ini oluşturan *iktisadi kuruluşlar*, kira gelirlerinin yıllık ortalama %55'ini; vakfedilen gayrimenkullerin %6'sını oluşturan *tarımsal işletmeler*, kira gelirlerinin yıllık ortalama %25'ini; vakfedilen gayrimenkullerin %76'sını oluşturan *meskenler* ise kira gelirlerinin yıllık ortalama %20'sini oluşturmaktadır. Yaklaşık 75.000 muaccelle gelirinin %52'si *iktisadi kuruluşlar*'dan %30'u *mesken*'lerden %18'i ise diğer gelirlerden tahsil edildiği tespit edilmiştir.

37 vakfın 28'inin kira ve murabaha gelirleri vezaif giderlerini karşılamakta 4'ü vezaif giderlerini karşılayamamakta, 5'i ise başa baş noktasındadır. Sonuç olarak vakıfların %75'i vazifelilerin maaşlarını rahatlıkla karşılamaktadır.

Vezaif ücretleri vakıf giderlerinin %57'sini, masraflar ise %43'ünü oluşturmaktadır. *Kira, mukâtaa ve avarız* mesarifin %17'sini; *tamirat* %12'sini; *aydınlatma* %12'sini, *muhasebe ve harçlar* %10'unu, *temizlik gideri* ise %8'ini oluşturmaktadır. Giderlerin %41'ini diğer masraflar oluşturup *önceki muhasebe döneminden devreden borç* miktarının payı oldukça yüksektir. Vezaif ücretleri içinde vakıf idaresinde görevliler giderleri %41, camii görevlileri giderleri %27, kıraat görevlileri giderleri %18, eğitim görevli giderleri ise %14 olduğu saptanmıştır.

1686, 1687 ve 1688 yıllarında Galata vakıflarının kira ve murabaha gelirlerinde kayda değer bir farklılık yoktur. Vakıf gelirlerinin giderlerini

EK2: ÇALIŞMA KAPSAMINA ALINAN VAKIFLAR VE DİĞER BİLGİLER

VAKIFLAR	SAYFA/VAKIF NO. MUHASEBE TARİHİ		MÜTEVELLİ	YER BİLGİSİ
Abacı Hacı Yusuf Vakfı	48/1	1098-1099	Hacı İbrahim	-
	111/2	1100		
Ahmed Halife Vakfı	76/1	1090-1100	Mehmed Efendi	Emekyemez
Aişe Hatun Vakfı	59/1	1098-1099	Hacı Mustafa	İstanbul
	146/1	1100		
Ali Çelebi Vakfı	37/1	1098-1099	Hasan Çelebi	Alacamescid/Galata
	123/1	1100		
Amavut Mehmed Efendi Vakfı	149/1	1098-1100	Asiye Hatun	-
Arpa Emiri Mahallesi Avarız Vakfı	93/1	1098-1099	Mehmed Çelebi	Arpa Emiri/Galata
	94/1	1099-1100		
Ayni Hatun Mektephane Vakfı	3/3	1098	Hüseyin Efendi	Tophane
	34/1	1099		
	97/1	1100		
Baba Ali Avarız Vakfı	5/1	1098	Osman Efendi	Sinanpaşa/Beşiktaş
	39/2	1099		
	116/3	1100		
Belkis Hanım Mektephane Vakfı	20/2	1098	Mehmed Efendi	Kasımpaşa
	45/2	1099		
	124/2	1099-1100		
Bezirganzade Mehmed Efendi Vakfı	61/2	1098-1099	Ahmed Çelebi	Kasımpaşa
	112/1	1100		
Debbağ Hacı Yusuf Vakfı	23/1	1098	Halil Çelebi	Kasımpaşa
	52/1	1099		
	98/2	1100		
Ethem Efendi Mescid-i Şerif Vakfı	27/4	1098	Mustafa Çelebi	Kasımpaşa
	49/1	1099		
	125/1	1100		
Emekyemez Mahallesi Avarız Vakfı	41/1	1095-1099	Hacı Mehmed	Galata
	125/3	1100		
Hacı Ahmed Mektephane Vakfı	43/3	1096-1099	Seyyid Hacı Mehmed	Tophane
	117/2	1100		
Hacı Hüsrev Mahallesi Avarız Vakfı	13/2	1098	Ahmed Çelebi	Kasımpaşa
	58/1	1099		
	137/1	1100		
Hacı Mehmed Reis Vakfı	5/3	1098	Osman Efendi	Cami-i Kebir/Galata
	40/2	1099		
	117/1	1100		
Hacı Memi Vakfı	6/1	1098	Aişe Hatun	Tophane
	45/1	1099		
	116/1	1100		
Hacı Mustafa Vakfı	47/1	1098-1099	Seyyid Abdullah Çelebi	Fındıklı
	118/1	1100		
Hasan Bin Abdullah Vakfı	91/1	1091-1100	Ali Kethüda	Sanyer

222 VAKIF MUHASEBE DEFTERİNDEN HAREKETLE GALATA VAKIFLARI VE MALİ
YAPILARI (1686-1688)
(OTAM, 54/Güz 2023)

İbrahim Ağa Mescid-i Şerif Vakfı	49/2;89/1	1098-1099	Mehmed Efendi	Beşiktaş
	122/2	1100		
Kuloğlu Mahallesi Avarız Vakfı	33/1	1098-1099	İbrahim Halife	-
	113/2	1100		
Kurt Kaptan Mescid-i Şerif Vakfı	78/2	1098-1099	Mehmed Ağa	Kasımpaşa
	122/1	1100		
Memi Kethüda Vakfı	28/1	1098	Mustafa Çelebi	Kasımpaşa
	65/3	1099		
	126/1	1100		
Meryem Hatun Vakfı (Zevce-i Ali Ağa)	3/1	1098	Hüseyin Efendi	Tophane
	34/2	1099		
	97/2	1100		
Meryem Hatun Vakfı	3/2	1098	Hüseyin Efendi	-
	34/3	1099		
	97/3	1100		
Okçu Musa Mahallesi Avarız Vakfı	11/1	1098	Ahmed Çelebi	Okçu Musa Mah./Galata
	38/2	1099		
	108/1	1100		
Okçu Musa Mescid-i Şerif Vakfı	11/2	1098	İmam Mehmed Efendi	Okçu Musa Mah./Galata
	88/2	1099		
	51/1;134/2	1100		
Piri Bey Mektephane Vakfı	16/1	1098	Ahmed Çelebi	Galata
	60/1	1099		
	138/2	1100		
Rıdvan Kethüda Vakfı	5/2	1098	Osman Efendi	Beşiktaş
	39/1	1099		
	116/2	1100		
Sefer Kethüda Mahallesi Avarız Vakfı	120/1	1097-1100	Bekir Çelebi	-
Seyyid Ali Çelebi Mescid-i Şerif Vakfı	12/1	1098	İbrahim Halife	Fındıklı
	50/1	1099		
	112/2	1100		
Sirkecibaşı Mustafa Ağa Vakfı	21/2	1098	Abdurrahim Çelebi	Tophane
	65/1	1099		
	105/2	1100		
Sururi Efendi Mescid-i Şerif Vakfı	62/2	1098-1099	Hacı Mehmed /Abdullah Efendi	Kasımpaşa
	135/1;136/1	1100		
Şah Huban Mektephane Vakfı	34/4	1098-1099	Mehmed Efendi	-
	124/1	1100		
Şahzamane Hatun Vakfı	94/2	1090-1100	Ömer Çelebi/Mehmed Efendi	Azap Kapısı/Galata
Şehsuvar Ağa Mescid-i Şerif Vakfı	21/1	1098	Ömer Efendi	Galata
	36/1	1099		
	107/1	1100		
Vani Ali Efendi Mektephane Vakfı	2/2	1098	Mehmed Çelebi	Fındıklı

EK 3: BİR MUHASEBE KAYDI ÖRNEĞİ VE TRANSKRİPSİYONU

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şer'iyye Sicilleri Arşivi, Galata Mahkemesi 144 Numaralı Şer'iyye Sicili

Muhasebe-i mahsulat ve ihracat-ı evkaf-ı merhume Ayşe Hatun berâ-yı cüz'-hanan der-mescid-i Yeldegirmeni der-kasaba-i Kasım Paşa tâbi-i Galata an-zaman-ı mü'ezzin-i mahalle-i mezbure Mustafa Efendi an-gurre-i Muharrem sene 1098 ilâ gaye-i Z. sene-i minh.			
Asl-ı mâl-ı vakf der-zimem-i nas-ı mezburin Guruş-ı esedi: 140			
Der-zimmet-i Yağlıkcı el-Hac Ali bâ-rehn-i makbuz Guruş-ı esedi: 40	Der-zimmet-i Berber el-Hac Süleyman bâ-rehn-i makbuz Guruş-ı esedi: 40	Der-zimmet-i Receb Kapudan bâ-rehn-i makbuz Guruş-ı esedi: 25	Der-zimmet-i Kerime Hatun bâ-rehn-i makbuz Guruş-ı esedi: 10
Der-zimmet-i Yunus Hancı bâ-rehn-i makbuz Guruş-ı esedi: 5	Der-zimmet-i Arpacı Osman Bey bâ-rehn-i makbuz Guruş-ı esedi: 10	Der-zimmet-i Hoy Hatun bâ-rehn-i makbuz Guruş-ı esedi: 10	An-mahsûl-i murabaha- i mal-ı mezbur, beher 1.000 fi 150 akçeden Guruş-ı esedi: 21 2.520 akçe
Vuzi'a min zalik 2.580			
El-vezâif 2.520			
Vazife-i imam-ı mescid-i şerif Mehmed Efendi cüz'-han 400 <u>360</u> Yasin-han 760	Vazife-i mü'ezzin-i mescid-i şerif cüz'- han 400 <u>180</u> İhlas-han 580	Vazife-i İmam Kadî Mehmed Efendi Yasin- han 200	
Vazife-i İmam Vasıf Abdullah Çelebi cüz'-han 400	Vazife-i Şeyh Ahmed Efendi cüz'-han 400	Vazife-i mütevellî 180	
İhracat 60 Akçe			
Be-cihet-i muhasebe 40 akçe	Be-cihet-i kalemiyye 15 akçe	Be-cihet-i ihzariyye 5 akçe	

Kaynak: Galata Mahkemesi, 144 no'lu defter, s. 2.2

KAYNAKÇA

1.Arşiv Kaynakları

İstanbul Müftülüğü Şer'iyeye Sicilleri Arşivi, Galata Mahkemesi 144 Numaralı Şer'iyeye Sicili

2.Araştırma ve İnceleme Eserler

- AKEL, Ahmet Sedat: Şer'iyeye *Sicillerinde Yer Alan 346 Numaralı Mubasebe Defterine Göre Eyüp Vakıfları (1219 – 1223)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, 2019.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet: "İcâreteyn", *TDV İslam Ansiklopedisi*, XXI (İstanbul 2000).
- AKGÜNDÜZ, Ahmet: *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.
- AKKAYA, Arif: *18. Yüzyılın Sonlarında Mubasebe Kayıtları Işığında Üsküdar Para Vakıfları*, Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Anabilim Dalı, 2018.
- AYBAKAN, Bilal: "Muamele", *TDV İslam Ansiklopedisi*, XXX (Ankara 2020).
- BARDAKOĞLU, Ali: "Bey", *TDV İslam Ansiklopedisi*, VI (İstanbul 1992).
- BARCAN, Ömer Lutfi: "İslam-Türk mülkiyet hukuku tatbikatının Osmanlı İmparatorluğunda aldığı şekiller I : Şer'i miras hukuku ve evlatlık vakıflar", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, VI (Ankara 1940).
- BAYINDIR, Abdülaziz: "Bey' Bi'l-Vefâ". *TDV İslam Ansiklopedisi*, VI (İstanbul 1992).
- BİLMEN, Ömer Nasuhi: *İslam Hukuku Terimleri Sözlüğü*. haz. Kemal Yıldız, İstanbul: Semerkand Basım ve Yayıncılık, 2016.
- ÇATALTEPE, Sipahi: *İslam-Türk Medeniyetinde Vakıflar*, İstanbul: Türkiye Milli Kültür Vakfı Yayınları, 1991.
- ÇİFTÇİ, Cafer: *18. Yüzyılda Bursa'da Para Vakıfları ve Kredi İşlemleri*, Tarih Araştırmaları Dergisi, 2004.
- ÇİZAKÇA, Murat: *A History of Philanthropic Foundations: The Islamic World from the Seventh Century to the Present*, İstanbul: Boğaziçi University Press, 2000.
- ÇİZAKÇA, Murat: *İslam Dünyasında Vakıflar*, Konya: Kto Karatay Üniversitesi Yayınları, 2017.
- ÇİZAKÇA, Murat: *İslam Dünyasında Vakıflar*, çev. Elif Süreyya Genç, Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları, 2017.
- ÇİZAKÇA, Murat: *Risk Sermayesi, Özel Finans Kurumları ve Para Vakıfları*, İstanbul: İslami İlimler Araştırma Vakfı Araştırma Vakfı, 1993.
- DÖNDÜREN, Hamdi: *Delilleriyle ticaret ve iktisat ilmihali*, İstanbul: Erkam Yayınları, 2012.
- DURMUŞ, Muhammed Emin - Bektaş, İsmail: "Osmanlı'da Muhasebe Usulü ve Vakıf Muhasebe Kayıtları Okuma Kılavuzu". *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3/2 (İstanbul 2017).
- GENÇ, Mehmet: "Mukâtaa", *TDV İslam Ansiklopedisi*, XXXI (Ankara 2020).

- GÜNAY, Hacı Mehmet: "Vakıf", *TDV İslam Ansiklopedisi*, XLII (İstanbul 2012).
- GÜRAN, Tefvîk: *Ekonomik ve Mali Yönleriyle Vakıflar*, İstanbul: Eren Kitabevi, 2006.
- GÜRSOY, Çiğdem: Para Vakıfları Kapsamında Sosyo-Ekonomik Bir Analiz: Davudpaşa Mahkemesi Kayıtları (1634-1911), *Belleten*, 2017.
- GÜRSOY, Çiğdem: Aynı ve Başka: Evkaf Muhasebeciliği Mahkemesi Para Vakfı Kayıtları (1491-1828), *Belleten*, 2019.
- Hilmi Efendi, Ömer: *İthaf'ül Ablaf fi Ahkam'il Evkaf*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1977.
- Koçi Bey vd. *Koçi Bey Risaleleri: Sultan IV. Murad'a Devlet Yönetimindeki Bozukluklar ile Alınması Gereken Tedbirler Hakkında Sunulan Risale ve Sultan I. İbrahim'e Osmanlı Devlet Teşkilatı Hakkında Sunulan Risale*, İstanbul: Kocabı Yayınları, 2008.
- KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad: "Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekamülü". *Vakıflar Dergisi*, 2 (İstanbul 1942).
- KURT, İsmail: *Para Vakıfları: Nazariyat ve Tatbikat*, İstanbul: İslami İlimler Araştırma Vakfı Araştırma ve-İnceleme Dizisi, 2015.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S.: *Osmanlı Belgelerinin Dili: Diplomatik*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2013.
- NEVEVİ, Muhyiddin: *Riyâzü's Sâlihîn*, İstanbul: Erkam Yayınları, 2019.
- ORBAY, Kayhan: Bursa'da Sultan İ. Murad Vakfı'nın Mali Tarihi (1608-1641), İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 2011.
- ORBAY, Kayhan: The Waqf of Saruca Pasha in Gallipoli and Agricultural Economy in 17th Century Thrace, *Bulgarian Historical Review*, 2012.
- ÖZCAN, Tahsin: *Osmanlı Para Vakıfları: Kanûnî Dönemi Üsküdar Örneği*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2003.
- ÖZTÜRK, Nazif: "Mukâtaalı Vakıf", *TDV İslam Ansiklopedisi*, XXXI (Ankara 2020).
- ÖZTÜRK, Said: *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Siyakat Yazısı ve Tarihi Gelişimi*, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 1996.
- PAMUK, Şevket: "Kuruş", *TDV İslam Ansiklopedisi*, XXVI (Ankara 2002).
- REUBEN, W.: "Budist Vakıflar Hakkında", *Vakıflar Dergisi*, 2 (İstanbul 1984).
- SARUHAN, Esra: *18. Yüzyıl Şer'îyye Sicillerinde Yer Alan 137 Numaralı Muhasebe Defterine Göre Eyüp Vakıfları (1191-1195)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin: "Vakıf", *TDV İslam Ansiklopedisi*, XLII (İstanbul 2012).
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin: *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi: Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2003.
- TDV İslam Ansiklopedisi. "Kuruş-TDV İslâm Ansiklopedisi". Erişim 21 Mayıs 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kuru>